

Lasten ja nuorten osallisuus kansallisessa lapsistrategiassa

Osa 2: Osallisuuden toteutuminen lapsistrategian valmistelussa

Sosiaali- ja terveysministeriön raportteja ja muistioita 2020:39

Lasten ja nuorten osallisuus kansallisessa lapsistrategiassa

Osa 2: Osallisuuden toteutuminen lapsistrategian valmistelussa

Elina Stenvall

Sosiaali- ja terveysministeriö

ISBN PDF: 978-952-00-8435-6

Helsinki 2020

Kuvailulehti

Julkaisija	Sosiaali- ja terveysministeriö	16.12.2020
Tekijät	Elina Stenvall	
Julkaisun nimi	Lasten ja nuorten osallisuus kansallisessa lapsistrategiassa Osa 2: Osallisuuden toteutuminen lapsistrategian valmistelussa	
Julkaisusarjan nimi ja numero	Sosiaali- ja terveysministeriön raportteja ja muistioita 2020:39	
ISBN PDF	978-952-00-8435-6	ISSN PDF 2242-0037
URN-osoite	http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-00-8435-6	
Sivumäärä	51	Kieli suomi
Asiasanat	lapsistrategia, lapsen oikeudet, osallisuus, vaikuttaminen, päätöksenteko, yhdenvertaisuus	
Tiivistelmä	<p>Lapsistrategian osallisuuskokonaisuudessa tarkastellaan, miten lasten kokemustietoa voidaan kerätä ja hyödyntää päätöksenteossa. Kokonaisuudella on kaksi päätavoitetta: lasten osallisuuden vahvistaminen sekä yksittäisten lasten että lapsiryhmien osalta, ja lasten avulla saadun tiedon hyödyntäminen strategian valmistelussa ja toimeenpanossa.</p> <p>Käsillä oleva raportti on toinen kokonaisuuden julkaisuista. Raportissa arvioidaan, miten lasten kokemuksia onnistuttiin syksyllä 2020 keräämään lapsistrategian valmistelun ja toimeenpanon tueksi. Osallisuutta tavoiteltiin työpajoilla ja kyselyllä. Tässä raportissa kuvataan erilaisia tapoja tavoittaa lapsia ja yksittäisten lasten mahdollisuutta saada äänensä kuuluviin.</p> <p>Lasten näkökulmia onnistuttiin lapsistrategian osallisuuskokonaisuudessa tavoittamaan toivotulla tavalla, ja lasten tuottama tieto pystytään jäsentämään osaksi yhteistä tiedonmuodostusta. Tulevaisuudessa kaikilla hallinnon tasoilla tulee ottaa käyttöön lasten omia tarpeita ja toiveita vastaavia kuulemisen tapoja. Tavoitteena on löytää lisää suoria kanavia, joiden avulla lasten näkemykset saadaan esiin, parantaa aikuisten toimijoiden välistä yhteistyötä lasten kokemusten huomioimiseksi sekä vahvistaa aikuisten osaamista ja ymmärrystä tulkita ja ottaa käyttöön lasten näkökulmia.</p>	
Kustantaja	Sosiaali- ja terveysministeriö	
Julkaisun myynti/jakaja	Sähköinen versio: julkaisut.valtioneuvosto.fi Julkaisumyynti: vnjulkaisumyynti.fi	

Presentationsblad

Utgivare	Social- och hälsovårdsministeriet	16.12.2020	
Författare	Elina Stenvall		
Publikationens titel	Barns och ungas delaktighet i den nationella barnstrategin. Del 2: Uppnåendet av delaktighet i barnstrategin		
Publikationsseriens namn och nummer	Social- och hälsovårdsministeriets rapporter och promemorior 2020:39		
ISBN PDF	978-952-00-8435-6	ISSN PDF	2242-0037
URN-adress	http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-00-8435-6		
Sidantal	51	Språk	finska
Nyckelord	barnstrategi, barnets rättigheter, delaktighet, påverkan, beslutsfattande, likabehandling		
Referat	<p>I barnstrategins delaktighetshelhet granskar man hur man kan samla in och utnyttja erfarenhetsbaserad information av barn i beslutsfattandet. Helheten har två huvudsakliga mål: för det första att stärka barnens delaktighet, både i fråga om enskilda barn och grupper av barn, och för det andra att utnyttja den information som man får med hjälp av barnens delaktighet vid beredningen och genomförandet av strategin.</p> <p>Den aktuella rapporten är den andra publikationen i helheten. I rapporten utvärderas hur man under hösten 2020 lyckades med att samla in barnens erfarenheter till stöd för beredningen och genomförandet av barnstrategin. Delaktigheten har främjats med hjälp av organisationer. Det har ordnats workshoppar för barn och unga och en enkät genomfördes för att samla in barnens synpunkter. I rapporten funderar man utgående från dessa material på olika sätt att nå barn och enskilda barns möjligheter att få sin röst hörd.</p> <p>På basis av delaktighetsarbetet kan det konstateras att ansvaret för insamlingen av barnens synpunkter och analysen av dem kan fördelas mellan olika aktörer på ett framgångsrikt sätt. Man lyckades på önskat sätt få fram synpunkter av barn, och den information som barnen producerade kan struktureras på ett sådant sätt att den blir en del av den gemensamma kunskapsbildningen. I framtiden bör man utifrån barnens synpunkter skapa modeller, med hjälp av vilka man på alla förvaltningsnivåer kan införa metoder för att göra barnens röst hörd på ett sätt som motsvarar deras egna behov och önskemål. Målet är att hitta fler direkta kanaler där barns åsikter kommer fram, att förbättra samarbetet mellan vuxna aktörer i beaktandet av barns erfarenheter samt att stärka de vuxnas kunskande och förståelse i att tolka och använda sig av barns synpunkter.</p>		
Förläggare	Social- och hälsovårdsministeriet		
Beställningar/distribution	Elektronisk version: julkaisut.valtioneuvosto.fi Beställningar: vnjulkaisumyynti.fi		

Description sheet

Published by	Ministry of Social Affairs and Health		16 Dec 2020
Authors	Elina Stenvall		
Title of publication	National Child Strategy, Inclusion of Children and Young People Part 2: Implementation of Inclusion in the Child Strategy		
Series and publication number	Reports and Memorandums of the Ministry of Social Affairs and Health 2020:39		
ISBN PDF	978-952-00-8435-6	ISSN PDF	2242-0037
Website address URN	http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-00-8435-6		
Pages	51	Language	Finnish
Keywords	child strategy, children's rights, inclusion, influence, decision-making, equality		
<p>Abstract</p> <p>The part of the National Child Strategy that discusses inclusion examines how children's experiences could be collected and utilised in decision-making. The part has two main objectives: first, to strengthen the inclusion of both individual children and groups of children; and, second, to make use of the information obtained in the preparation and implementation of the Strategy.</p> <p>This report is one of the two publications contained in the inclusion part of the Strategy. It assesses the process of collecting children's experiences in autumn 2020 to support the preparation and implementation of the Child Strategy. Inclusion was promoted with the help of organisations. Work-shops were organised for children and young people and a survey was carried out to gather their views. Based on these data, the report examines the different ways of reaching out to children and the possibility for individual children to make their voices heard.</p> <p>On the basis of the work carried out on inclusion, the responsibility for gathering and analysing children's perspectives can be successfully shared between different actors. The chosen method was successful in gathering children's perspectives and the views can be included in the data. In future, models must be created on the basis of the views of children so that, at all levels of government, methods of consultation that meet children's own needs and wishes can be adopted. The aim is to increase the number of direct channels for raising children's views, to improve cooperation between adults involved in the work in order to take children's experiences into account, and to strengthen adults' skills and understanding to interpret and adopt children's perspectives.</p>			
Publisher	Ministry of Social Affairs and Health		
Publication sales/ Distributed by	Online version: julkaisut.valtioneuvosto.fi Publication sales: vnjulkaisumyynti.fi		

Sisältö

LUKIJALLE	8
1 Lasten osallisuus lapsistrategiassa	9
2 Osallisuuden toteuttaminen	12
2.1 Osallistujien tavoittaminen.....	12
2.2 Lasten ja nuorten työpajat.....	13
2.3 Osallisuus-kysely.....	17
2.4 Kyselyn ja työpajojen alustavia tuloksia	21
3 Ymmärrys osallisuuden vahvistamisen mahdollisuuksista.....	24
3.1 Työpajojen ja kyselyn tuottama ymmärrys	24
3.2 Tiedon jäsentäminen osaksi päätöksentekoa	26
3.3 Työskentelyllä saavutetut tavoitteet	28
3.4 Osallisuuden mittaaminen.....	29
3.5 Aikuisten ymmärryksen vahvistaminen	30
3.6 Välineitä osallisuuden tavoittamiseksi.....	32
4 Lasten osallisuus lapsistrategian toimeenpanossa	34
4.1 Osallisuuden toteutuminen lapsistrategiassa	34
4.2 Työvälineitä osallisuuden vahvistamiseksi tulevaisuudessa	37
4.3 Toimenpide-ehdotus osallisuuden toteuttamiseksi lapsistrategian toimeenpanossa.....	41
5 Tavoitteena lapsimyönteinen yhteiskunta.....	43
Liite 1 Ohjeistus työpajojen vetämiseen 17.9.2020	44
Liite 2 Lasten ja nuorten kyselyssä kysytyt kysymykset 28.9.2020.....	46
Lähteet.....	51

LUKIJALLE

Syksyn 2020 poikkeusoloissa on ollut erityisen tärkeää kuulla lasten ja nuorten näkemyksiä kansallisen lapsistrategian valmistelussa. Lasten ja nuorten osallisuus on yksi kansallisen lapsistrategian keskeisistä tavoitteista, ja strategiatyössä kehitetään siksi välineitä osallisuuden toteuttamiseksi ja huomioimiseksi kaikilla yhteiskunnan ja hallinnon tasoilla.

Tässä selvityksessä arvioidaan strategiatyössä syksyn 2020 aikana toteutettuja osallistamistapoja ja kootaan yhteen kehitettyjä hyviä käytäntöjä tulevaa työtä varten. Syksyn työpajoilla ja sähköisen kyselyn vastauksilla on myös sisällöllisesti paljon annettavaa strategiatyöhön, ja siksi tätä nimenomaan menetelmiä ja työtapoja koskevaa selvitystä on syytä lukea osana lapsistrategian osallisuustyötä laajemminkin.

Kiitän lämpimästi selvityksen laatintua Elina Stenvallia, sekä ennen kaikkea kaikkia syksyn työskentelyyn ja kyselyyn osallistuneita lapsia, nuoria ja aikuisia.

Johanna Laisaari

kansallisen lapsistrategian pääsihteeri

Helsingissä 8.12.2020

1 Lasten osallisuus lapsistrategiassa

Lapsistrategian yhtenä tavoitteena on luoda tavat, joilla osallisuus vahvistuu suomalaisten lasten ja nuorten kohdalla. Tässä julkaisussa tarkastellaan, miten lasten osallisuus toteutettiin syksyllä 2020 lapsistrategian valmistelun osana ja miten osallisuudesta voitaisiin parhaiten huolehtia lapsistrategian toimeenpanossa. Punaisena linkkana osallisuuden tarkastelussa kulkee tavoite vahvistaa aikuisten ymmärrystä lasten osallisuudesta sekä tunnistaa ja tehdä näkyväksi tapoja ja menetelmiä, joilla aikuiset voivat tukea lasten osallisuutta tunnistamalla heidän näkemyksiään ja kokemuksiaan lapsentasaaisesti ja lapsilähtöisesti. Osallisuuskulmasta tarkasteltuna tavoitteena on löytää keinoja pysähtyä lapsen kuvaamaan ja kertoman tiedon äärelle ja tunnistaa, mikä kerrotuissa asioissa on lapselle merkityksellistä. Samaan aikaan on mahdollista löytää monenlaisia tapoja saada lasten näkemykset ja kokemukset näkyviin myös päätöksenteon tueksi. Tällöin tavoitellaan tilannetta, jossa lapsen näkökulmaa tavoitellaan lapsilähtöisesti, mutta tulkitseminen ja tiedon hyödyntäminen lasten osallisuuden parantamiseksi on puolestaan aikuislähtöistä. Osallisuuden kokemuksen vahvistumista tavoitellaan, jotta pystytään vahvistamaan hallinnon lapsimyönteisyyttä sekä löytämään erilaisia kommunikaatiovälineitä tavoittaa lasten kokemuksia. Samalla halutaan vahvistaa lasten tiedonsaantia sekä mahdollisuuksia vaikuttaa myös laajoihin näkökulmiin (myös Lapsiasiavaltuutettu 2020, 24; OM 2020:10).

Lapsistrategian toimeenpanossa tulee lunastaa lupaukset monenlaisten lasten osallisuuden kokemusten ja tiedonsaantioikeuksien vahvistamisesta sekä lasten näkökulmien huomioimisesta. Tämän mahdollistamiseksi osallisuutta lähdettiin strategian valmistelun aikana toteuttamaan monilla erilaisilla lähestymistavoilla. Keskeisenä tavoitteena syksyllä 2020 oli selvittää, miten on mahdollista löytää erilaisten, eri-ikäisten ja erilaisista lähtökohdista tulevien lasten näkökulmien äärelle sekä jäsentää heidän ajatuksiaan tukemaan myös lapsistrategian toimeenpanoa. Tavoitteena on laajentaa aikuisten ymmärrystä lapsille kuuluvista asioista ja hallinnonrajat ylittävästä yhteistyöstä. Lasten näkemysten ja kokemusten tarkasteleminen vahvistaa näkökulmaa siitä, ettei lasten elämä tapahdu eristyksissä vaan on osa yhteiskuntaa ja yhteiskunnan päätöksentekoa. Kokonaisuuden huomioiminen tarkoittaa osallisuuden näkökulmasta sitä, että aikuiset toimijat, mukaan lukien viranhaltijat ja päätöksentekijät, sitoutuvat edistämään lasten mahdollisuuksia laaja-alaiseen vaikuttamiseen, turvaavat lasten tiedonsaantia ja ovat valmiita tarttumaan lasten aloitteisiin (Lapsiasiavaltuutettu 2020, 15; myös Stenvall 2018).

Kuten osallisuutta käsitelleessä ensimmäisessä raportissa (STM 2020:27) todettiin, Suomi on saanut YK:n lapsen oikeuksien komitealta huomautuksia erityistä tukea tarvitsevien tai muita heikommassa asemassa olevien lasten osallisuuden ja kuulemisen

huomioimisesta (YK:n päätelmät ja suositukset 4. maaraporttiin 2008, 2; myös Lapsiasiavaltuutettu 2020, 18). Nämä huomautukset pidettiin mielessä, kun mietittiin keinoja lasten ja nuorten kokemusten tavoittamiseksi. Keväällä 2020 alkanut koronavirusepidemia sekä sen edellyttämät rajoitustoimenpiteet vaikuttivat toteutukseen eikä kasvokkain järjestettyjä tilaisuuksia ja kokoontumisia voitu järjestää. Tämän seurauksena luotiin sähköinen kysely, jonka avulla tavoiteltiin lapsia, nuoria ja aikuisia ympäri Suomen. Kysely toteutettiin yhteistyössä Fountain Park Oy:n kanssa. Sähköisen kyselyn lisäksi järjestettiin muutamia työpajoja voimassa olleet koronarajoitukset huomioiden, jotta saatiin kokeiltua täsmällisemmin erilaisten lasten kanssa toimivia tapoja saada heidän näkemyksensä esiin. Kokonaisuutena lasten osallisuutta haluttiin vahvistaa sekä yksittäisten lasten että lapsiryhmien osalta.

Lasten kokemusten ja näkemysten lähestyminen eri tavoin auttoi tarkastelemaan osallisuuden merkitystä kaksitasoisesti. Yhtäältä tunnistettiin tärkeäksi miettiä, miten lasten kokemustietoa voidaan kerätä ja hyödyntää päätöksenteossa eli millaista ymmärrystä osallisuudesta voidaan tavoittaa lähestymällä lapsia ja nuoria eri tavoin. Toisaalta kokemuksia ja näkemyksiä pyrittiin erityisesti tavoittamaan sellaisista lapsiryhmistä, jotka herkästi jäävät ulkopuolelle. Jotta tällainen kaksitasoinen tavoite olisi mahdollisuutta saavuttaa, tulee miettiä sekä erilaisia tapoja tavoittaa lapsia yleisesti että antaa yksittäisille lapsille mahdollisuus saada äänensä kuuluviin. Lisäksi on tarpeen miettiä, miten parhaiten tavoitetaan erityisiä lapsiryhmiä.

Lasten osallisuuden toteuttaminen palvelee kahta tavoitetta. Ensimmäinen tavoite on menettelyllinen: sen toteuttamiseksi tässä raportissa pohditaan, miten lasten kokemuksia ja näkemyksiä onnistuttiin keräämään lapsistrategian toimeenpanon tueksi. Millaisia näkökulmia on mahdollista tavoittaa erilaisin menetelmin? Keitä saadaan innostettua mukaan ja millaisia näkökulmia saadaan näkyviin? Toinen tavoite on sisällöllinen, eli siinä näkemyksiä tarkastellaan niiden sisältöä analysoiden. Mitä lapset ja nuoret kertovat elämästään ja miten kerätty tieto osaltaan ohjaa lapsistrategian toimeenpanoa? Tätä jälkimmäistä tavoitetta palveleva tarkastelu on koottu omaan, myöhemmin ilmestyvään raporttiinsa.

Lapsistrategiassa osallisuus on kattokäsite, jonka alla sitä tarkastellaan laajasti

1. *mukanaolon ja vaikuttamisen mahdollisuuksina*
2. *osallisuuden kokemuksena.*

Nämä molemmat näkökulmat on huomioitu, kun lapsilta on kysytty heidän ajatuksistaan ja näkemyksistään. Näkökulmat huomioimalla lasten mukanaolon ja vaikuttamisen mahdollisuuksia voidaan tarjota mahdollisimman monille lapsille. Samalla on tarpeen tunnistaa aiempaa selkeämmin myös niitä asioita ja näkökulmia, jotka ovat lapsille tärkeitä ja joita he itse nostavat yhteiseen keskusteluun.

Osallisuuden käytäntöjä pohdittaessa mietittiin myös päämäärä–keino -jaottelua (esim. Grover 2004, 82; Vanderbeck 2010; STM 2020:27). Jaottelussa osallisuus päämääränä tarkoittaa itseisarvoisesti tärkeää elementtiä, kun taas keinona osallisuus puolestaan auttaa pääsemään johonkin muuhun tavoiteltuun päämäärään. Käytäntöjä kokeiltaessa tavoiteltiin siis yhtäältä ymmärrystä niistä keinoista, joita käyttämällä on mahdollista selvittää lasten näkökulmia. Samalla tavoitteena oli toisaalta vahvistaa osallisuutta päämääränä, jolloin osallisuus itsessään on tärkeää, ja jokaisen lapsen ja nuoren tulisi saada sitä kokea.

Osallisuutta lähdettiin tavoittelemaan ilmiömäisellä otteella, jossa lapsia ei lähestytty puhumalla suoraan osallisuudesta, sen olemassaolosta tai puutteesta vaan jossa lapsilta kysyttiin heidän näkemyksiään hyvästä elämästä, arjesta, hyvinvoinnista, oikeuksista ja tulevaisuuden näkymistä. Tällaisten teemojen sisällä esiin nousevat näkökulmat paljastavat myös osallisuuden olemassaolon ja tai sen mahdolliset puutteet.

2 Osallisuuden toteuttaminen

2.1 Osallistujien tavoittaminen

Alun perin tavoitteena oli järjestää tapaamisia, keskusteluja ja työpajoja kansalaisyhteiskunnan toimijoiden kanssa. Ensimmäisessä tapaamisessa olisi siten aloitettu yhteinen työ lasten tavoittamiseksi ja heidän saamiseen osaksi yhteistä keskustelua. Koronavirustilanteen vuoksi ensimmäinen kokoontuminen järjestettiin etätilaisuutena. Tilaisuuden käytännön toteutuksesta vastasi Itsenäisyyden juhluvuoden lastensäätiö Iltla, jonka asiantuntijat ottivat tilaisuuden fasilitoinnin hoitaakseen. Tilaisuus järjestettiin Zoom-alustalla ja sen aluksi kerrottiin lapsistrategian valmistelusta, esiteltiin Osallisuutta ja osallistumista -selvitys (STM 2020:27) sekä johdateltiin työskentelyyn. Pienryhmissä osallistujat pääsivät pohtimaan paitsi alustusten herättämiä ajatuksia myös sitä, miten lapsistrategian valmistelun tueksi voitaisiin kerätä lasten näkökulmia. Lisäksi keskusteluissa sivuttiin koronaepidemian vaikutuksia järjestöjen toimintaan ja järjestöissä mukana olevien lasten elämään. Lopuksi osallistujat kutsuttiin työstämään päivän herättämiä ajatuksia niin sanotussa hiljaisessa reflektoinnissa Jamboard-alustalla. Kaikki tilaisuudessa tuotetut materiaalit olivat käytössä lapsille ja nuorille toteutavia työpajoja ja kyselyä suunniteltaessa.

Tilaisuuteen kutsuttiin 46 osallisuuden ammattilaista, joista mukaan ehti 41 osallistujaa yhteensä 32 eri järjestöstä ja organisaatiosta. Mukaan ilmoittautuneet oli jaettu ennalta pienempiin ryhmiin. Jokaisessa pienryhmässä oli mukana sekä puheenjohtaja että kirjuri, jotka oli valittu lapsistrategian valmistelussa mukanaolevista henkilöistä sekä Iltan asiantuntijoista. Puheenjohtajille oli annettu ennalta edellä mainitut kaksi teemaa lasten osallisuudesta (mitä pitäisi huomioida lasten ja nuorten näkökulmia ja ajatuksia kerätessä) ja koronan vaikutuksista osallisuuteen (onko jotain erityistä, johon korona on vaikuttanut). Keskustelun toivottiin etenevän näiden teemojen puitteissa. Tilaisuuden tarkoitus oli kahtalainen. Yhtäältä tavoitteena oli saada näkemyksiä ja ajatuksia siitä, mitä ja miten lapsia kannattaisi lähestyä erityisesti sellaisten lasten osalta, joiden tavoittaminen tekstin tai puheen avulla on hankalaa. Toisaalta tavoitteena oli saada selville, mitkä asiat lasten ja nuorten kanssa toimivat tahot näkevät tärkeinä lapsistrategian valmistelussa ja toimeenpanossa.

Tilaisuus onnistui sisällöiltään hyvin. Joitakin pieniä teknisiä pulmia oli, esimerkiksi Jamboard-alustan ruuhkautuminen, mutta tilaisuuden järjestäjät ratkaisivat eteen tulleet pulmat nopeasti ja asiantuntevasti. Pienryhmissä käyty keskustelu oli antoisaa ja pysyi asiassa. Koolle oli saatu laajasti eri tahoja, jolle lasten osallisuus on työn keski-

össä. Osallistujien antaman palautteen perusteella suurin puute nähtiin lasten ja nuorten tavoittamiseen käytettävissä olevan ajan vähydessä. Tämä tunnistettiin lapsistrategian valmistelussa haasteeksi, jota korosti erityisesti koronaepidemian aiheuttama viivästys alkuperäiseen aikatauluun. Kaikki mukaan kutsutut järjestöt eivät osallistuneet tilaisuuteen, mikä on aina osallisuudessa läsnä oleva haaste. Kaikki eivät halua tai pysty lähtemään mukaan ja tämä tulee myös hyväksyä. Mahdollisuutta osallistua tarjottiin kuitenkin laajasti eri tahoille.

Tilaisuuden tuottamaa tietoa ja esiin tulleita näkökulmia tarkasteltiin kokonaisuutena ja niiden pohjalta mietittiin kysymykset ja teemat, joiden avulla lasten osallisuutta lähdettiin tavoittelemaan. Lopulta mukana olleille tahoille lähetettiin kiitosviesti ja kutsu lähteä mukaan keräämään lasten kokemustietoa ja näkökulmia. Lisäksi osallistuneille jaettiin tietoa myös tässä vaiheessa vielä suunnitteilla olleesta lapsistrategian sähköisestä kyselystä.

2.2 Lasten ja nuorten työpajat

Lapsistrategiassa on kiinnitetty huomiota erityisesti sellaisiin lapsiin ja lapsiryhmiin, joiden osallisuus jää usein huomiotta. Erityisryhmien osallisuuden vahvistamiseksi työpajoja pyrittiin ensisijaisesti järjestämään lastensuojelun piirissä eläville, vammaisille, seksuaali- tai sukupuolivähemmistöihin kuuluville tai maahanmuuttajataustaisille lapsille ja nuorille. Erityisryhmään kuulumista ei kuitenkaan haluttu tarkastella tavoilla, jotka olisivat niputtaneet kaikki kyseisiin ryhmiin kuuluvat lapset ja nuoret samantavaksi, vaan käytännön ratkaisuisa ja näkökulmissa saivat näkyä myös yksittäisten lasten erityiset näkökulmat. Tarkastelemalla osallisuutta erityisryhmien välityksellä saadaan esiin näkökulmia myös laajemmin kaikkien lasten ja nuorten kohtaamisen ja kuulemisen tapojen toimivuuteen. Jos tapa saavuttaa lasten ja nuorten näkökulmia toimii erityisryhmien osalta, se todennäköisesti toimii myös muiden lasten ja nuorten kohdalla. Toki tässä on huomioitava joidenkin erityisryhmien erityistarpeet, kuten kuulo- tai näkövamma, mutta pääsääntöisesti erityisryhmissä toteutettavat osallisuuden menetelmät auttavat kaikkien lasten kuulemisen ja kohtaamisen toteutumisessa.

Osallisuutta lähdettiin tavoittelemaan eettisesti kestäväällä tavalla. Tämä näkyi esimerkiksi siinä, miten kysymyksiä ja teemoja pohdittaessa mietittiin sanojen muotoiluja tai käytettyjä käsitteitä, jotta vältyttäisiin sanavalinnoilta, jotka leimaavat lapsia tai joita he eivät ymmärrä. Valittuja kysymyksiä ja teemoja testattiin myös muutamilla lapsilla, jotta varmistuttiin niiden sopivuudesta eri-ikäisille. Tavoitteena tässä oli, ettei lapsia vaadittaisi ottamaan kantaa asioihin tai teemoihin sellaisilla sanoilla, joita he eivät ymmärrä. Tässä on syytä kuitenkin huomioida ikähaarukka (keskimäärin 10–18 vuotta)

sekä laajuus (kaikki suomalaiset lapset ja nuoret), joten joitakin kompromisseja jouduttiin tekemään. Tavoite kuitenkin oli toteuttaa kysymykset niin, että niihin vastaaminen tuntuu lapsesta turvalliselta ja mielekkäältä ja että niiden avulla saadaan kerättyä tarvittavaa ja arvokasta tietoa.

Työpajoja suunniteltaessa kohderyhmänä ajateltiin olevan noin 10–13-vuotiaat, jotta varmistettiin myös kohderyhmän nuorimpien pystyvän kysymyksiin vastaamaan. Tämä ikäryhmä pidettiin mielessä, kun kysymysten muotoiluja ja käytettyjä termejä mietittiin. Ajatuksena oli käyttää kieltä, jota tämän ikäinen lapsi ymmärtää, ja kysyä kysymyksiä sellaisista teemoista, joihin hän kykenee ottamaan kantaa. Rajauksen tarkoituksena ei kuitenkaan ollut vetää tarkkaa ikärajaa osallistumisen suhteen, vaan kyseessä oli suunnittelua varten käytetty rajaus. Kysymyksiä pystyi myös muotoilemaan sen mukaan, kenelle niitä esitti.

Työpajojen järjestämiseen tarjottiin kolmea vaihtoehtoista mallia. Ensimmäinen vaihtoehto oli järjestää työpaja oman organisaation tai hankkeen voimin toiminnan piirissä oleville lapsille ja nuorille. Toiseksi oli mahdollista pyytää lapsistrategian osallisuusasiantuntija pitämään työpajoja. Kolmanneksi tarjottiin mahdollisuus toimittaa muilla tavoin koottua materiaalia lasten ja nuorten näkemyksistä.

Työpajakutsu lähetettiin 46 vastaanottajalle 27 eri järjestöstä. Mukana oli monia lapsi- ja perhejärjestöjä sekä vammaisjärjestöjä, sukupuoli- ja seksuaalisuusvähemmistöjen kanssa työskenteleviä järjestöjä ja lastensuojelujärjestöjä. Työpajoja toteutettiin yhteensä kahdeksan. Lapsistrategian osallisuusasiantuntija järjesti kaksi työpajaa, joista ensimmäinen toteutettiin kasvokkain nuorten aikuisten kanssa (Osallisuuden aika) sekä toinen Teams-alustalla (SOS-Lapsikylän kehittäjänuoret). Lisäksi Nuorten turvasatama (lastensuojelu) sekä Translasten ja -nuorten perheet ry, Yhden vanhemman perheiden liitto ja Seta ry pitivät työpajat itse. Näiden lisäksi Suomen Kasper ry, Pelastakaa Lapset ry:n Arjesta voimaa -hanke, vammaisjärjestöjen yhteinen Minua kuullaan -hanke, Vammaisfoorumi sekä Pelastakaa Lapset ry:n ja Ensi- ja turvakotien liiton yhteinen väkivaltaa kokeneiden lasten kokemuksia tarkasteleva hanke toimittivat jo aiemmin lapsilta ja nuorilta kerättyä materiaalia. Näiden lisäksi SOS-Lapsikylä järjesti työpajoja myös alueellisesti toiminnassaan mukana oleville lapsille ja nuorille Jyväskylässä ja Tampereella.

Lapsia ja nuoria pyydettiin työpajoissa pohtimaan, millaista heidän arkensa on, mikä toimii ja mikä ei, millaista tietoa ja mitä ajatuksia heillä on lasten oikeuksista sekä millaisena he näkevät tulevaisuuden. Lapsia pyydettiin miettimään, mitä he toivoisivat aikuisten ymmärtävän omasta elämästään sekä millaisten asioiden tulisi muuttua tulevaisuudessa, jotta lasten osallisuus toteutuisi parhaiten.

Työpajojen vetäjille annettiin ohjeita siitä, miten he voivat työskentelyä alustaa ja mitä he voivat kertoa lapsille ja nuorille siitä, mihin kerättyä tietoa käytetään. Lapsille ja nuorille kerrottiin, että lapsistrategian valmistelussa on tärkeää saada myös lasten näkemykset ja ajatukset kuuluviin. Ohjeissa annettiin vinkkejä myös siihen, miten työpajat voi lopettaa. Sen sijaan tarkoituksella jätettiin avoimeksi konkreettiset tavat toteuttaa työpajat. Tässä luotettiin vetäjien ammattitaitoon tunnistaa heidän toiminnassaan mukana olevien lasten ja nuorten tarpeet, osaaminen ja tavat osallistua.

Työpajoihin osallistui yhteensä yli 40 lasta, nuorta ja nuorta aikuista. Työpajojen vetäjiä ei erikseen pyydetty kirjaamaan osallistujien ikää tai lukumäärää, jonka vuoksi arvio osallistujien määrästä on epätarkka. Tämä olisi jälkikäteen arvioituna ollut oleellinen tieto kirjattavaksi, ja osa työpajojen vetäjistä oli näin tehnytkin.

Seuraavaksi on esitelty toteutuneita työpajoja ja lasten näkemysten keräämisen tapoja ja toteuttajia tarkemmin.

Yhden työpajan järjestivät Nuorten Turvasataman työntekijät Auta Lasta ry:stä, Osallisuuden Aika ry:stä ja Pesäpuu ry:stä. Työpajaan osallistui 13 lasta ja nuorta, jotka olivat iältään 15–24 vuotta. Nuorten Turvasatama on ”discord-serveri, joka on tarkoitettu 13–29-vuotiaille nuorille, jotka ovat tai ovat olleet lastensuojelun asiakkaina, sijaisperheen biologisia lapsia tai sijoitettujen lasten kotiin jääneitä sisaruksia”. Onni Westlund koosti työpajoista koonnin ja yhdisti siihen myös Pesäpuu ry:n UP2US-hankkeen lastensuojelun kehittäjäryhmän kuuden, 18–26-vuotiaan nuoren jäsenen näkemyksiä siitä, mitkä asiat ovat hyvin sijaishuollossa ja miten lasten ja nuorten mielipiteet otetaan huomioon.

SOS-Lapsikylä järjesti alueellisesti työpajoja, joista yksi järjestettiin Tampereella esikoulu–6.-luokkalaisille. SOS-Lapsikylän työntekijät Julia Kokkonen ja Johanna Järvinen koostivat työpajoista saadun tiedon aiheittain yhteenvedoksi. Jyväskylän nuorisokodin seitsemän 13–15-vuotiasta nuorta kirjasivat ja koostivat julisteen ”Nuorisokodin lapsistrategia”. Lisäksi SOS-Kehittäjänuorten ryhmälle järjestettiin Teams-tilaisuus, johon osallistui kaksi yli 18-vuotiasta ja yksi 15-vuotias nuori sekä ryhmän vakituinen vetäjä.

Osallisuuden aika ry on lastensuojelun asiakkaiden osallisuutta vahvistava yhdistys. Yhdistyksen nuorten illassa järjestettyyn työpajaan osallistui kuusi nuorta aikuista. Työpaja toteutettiin learning cafe -metodilla, jossa osallistujat kiersivät pareittain kolmessa pisteessä täydentäen, haastaen ja myötäillen aiempien ryhmien näkökulmia. Lopuksi viimeisenä pisteellä ollut ryhmä koosti yhteenvedon esiinnoisseurista asioista. Lopuksi käytiin vielä yhteinen keskustelu sisällöistä sekä myös toteutustavasta, joka todettiin toimivaksi.

Translasten ja -nuorten perheet ry koosti sitaatteja sukupuoleltaan moninaisten lasten ja nuorten kokemuksista. Sitaatit koostettiin lasten luvalla heidän omista perheistään sekä sukupuoltaan pohtivien lasten ja nuorten vanhempien vertaisryhmästä. Lisäksi mukaan liitettiin loppuyhteenvedo yhdistyksen hallituksen kirjoittamana. Näkemyksiään kertoneet lapset ja nuoret olivat iältään 4–22-vuotiaita.

Seksuaali- ja sukupuolivähemmistöihin kuuluvien lasten näkemyksiä koostettiin Seta ry:n toimesta. Järjestön asiantuntija Heta Hölttä koosti 7–15-vuotiaiden lasten kanssa Sukupuolen moninaisuuden osaamiskeskuksessa työskentelevien ammattilaisten näkemyksiä sekä Iris Helsingin (sateenkaarierityisen nuorisotilan) käyttäjien kokemuksia ja näkemyksiä.

Yhden Vanhemman Perheiden Liitto ry osallistui lapsistrategian valmisteluun kysymällä teemaan liittyvät kysymykset viideltä nuorelta, joista osa kuuluu Yhden Vanhemman Perheiden Liiton VeNyyä-hankkeen nuorten ohjausryhmään ja osa YVPL:n VeNyyä- hankkeen ja Kasper – Kasvatus- ja perheneuvonta ry:n yhteiseen nuorten eroaikuttajaryhmään. Vastaukset on kerätty puhelimitse keskustelemalla jokaisen nuoren kanssa erikseen. Nuoret olivat iältään 15–20-vuotiaita.

Pelastakaa Lapset ry:n ja Ensi- ja turvakotien liiton Väkivaltaa kokeneiden lasten kehittäjäryhmän ajatuksista työstetty kooste lähetettiin lapsistrategian osallisuuskokonaisuuden tueksi. Kehittäjäryhmään osallistuneet lapset olivat iältään 7–12-vuotiaita.

Pelastakaa Lapset toimitti myös Arjesta voimaa -hankkeen materiaaleja. Hanke on toimintavuosinaan (2018–2020) vahvistanut osaltaan menetelmiä lasten kokemustiedon saavuttamiseksi sekä kehittänyt lasten kuulemisen tapoja erilaisissa toimintaympäristöissä ja erilaisten lasten kanssa.

Minua kuullaan -hanke on Vammaisperheydistys Jaatinen ry:n, Vammaisten lasten ja nuorten tukisäätiön ja Kehitysvammaliiton yhteinen hanke, joka on käynnissä vuodet 2018–2020. Hankkeen tavoitteena on luoda tapoja, joilla vammaiset lapset voivat olla mukana kehittämässä palveluja ja kokemassa osallisuutta. Hankkeen materiaaleja toimitettiin lapsistrategian osallisuuskokonaisuuden tueksi. Materiaaleja ovat tuottaneet eri ikäiset ja eri tavoin vammaiset lapset ympäri Suomen.

Vammaisfoorumin lasten ja nuorten ryhmä on koonnut YK:n rinnakkaisraportista nousevasta tarpeesta lasten ja nuorten näkemyksiä koululaiskyselyllä. Koululaiskyselyä ovat mallintaneet omien jäsentensä tarpeisiin Autismiliitto, Kuurojen liitto, Invalidiliitto sekä Minua kuullaan -hanke, jossa mukana ovat Vammaisperheydistys Jaatinen, Vamlas ja Kehitysvammaliitto. Koululaiskyselyä on lähdetty suunnittelemaan yhdessä eri toimijoiden kesken, jotta löydetään sopivia tapoja kerätä eri tavoin vammaisten lasten ja nuorten kokemuksia ja näkemyksiä.

Edellä mainittuja työpajoja toteutettiin keskustelemalla, learning cafe -menetelmällä, puhelinkeskusteluilla sekä erilaisilla alustoilla kuten Teams tai discord. Niihin osallistuneet lapset, nuoret ja nuoret aikuiset olivat eri-ikäisiä. Erilaisten lähestymistapojen ja ikäjakaumien ansiosta työpajat onnistuivat tavoittamaan erilaisten lasten ja nuorten näkemyksiä. Myös nuoremmat lapset kykenivät muodostamaan näkökulmansa ja kertomaan itselleen merkitykselliset asiat erityisesti liittyen omaan elämään ja arkeen.

2.3 Osallisuus-kysely

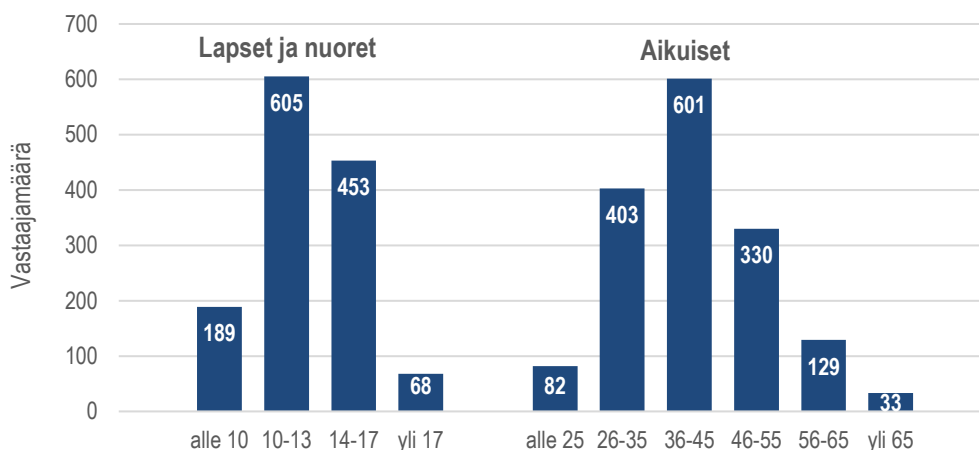
Koronaviruksesta johtuneiden muutosten vuoksi lasten ja nuorten äänen ja ajatusten kuulemiseksi päätettiin toteuttaa sähköinen kysely. Kyselyä lähdettiin toteuttamaan yhdessä Fountain Park Oy:n kanssa elokuussa 2020. Suunnittelutapaamisia oli säännöllisesti ja niiden aikana työstettiin kolmesta teemasta (arki, oikeudet ja tulevaisuus) tarkat kysymykset. Teemat ja osa kysymysten muotoilusta olivat yhtenevät työpajojen kanssa. Kysymysten sisällölliset muotoilut työstettiin yhdessä mutta kyselyn rakentamisen, teknisen toteutuksen ja visualisoinnin hoiti Fountain Park. Kyselyä testasivat sekä aikuiset että lapset, jonka jälkeen kyselyä vielä tarkennettiin ja hiottiin. Kuten työpajojenkin kohdalla, myös kyselyn kohderyhmäksi ajateltiin 10–13-vuotias lapsi, mutta siihen oli mahdollista vastata sekä pienempien lasten että nuorten aikuisten. Lapsille ja nuorille suunnatun kyselyn lisäksi luotiin myös selkeästi aikuisille suunnattu kysely, jossa kysyttiin samoja kysymyksiä ja käsiteltiin samoja teemoja kuin lasten kyselyssä.

Kysely julkaistiin 28.9.2020 ja vastausaikaa oli 12.10.2020 asti. Linkki kyselyyn oli avoinna kansallisen lapsistrategian verkkosivuilla (www.lapsistrategia.fi) ja sitä jaettiin myös järjestöille ja muille kansalaisyhteiskunnan toimijoille, joita pyydettiin jakamaan linkkiä eteenpäin. Linkki kyselyyn jaettiin myös sosiaalisen median kanavilla ja siitä vinkattiin esimerkiksi opettajille. Kyselyllä tavoiteltiin laajasti lapsia ja nuoria ympäri Suomen. Kysely myös käännettiin useille kielille, jotta saavutettaisiin mahdollisimman

laajasti myös esimerkiksi maahanmuuttajataustaisia lapsia. Taustatietoina kysyttiin ikää, sukupuolta ja asuinkuntaa.

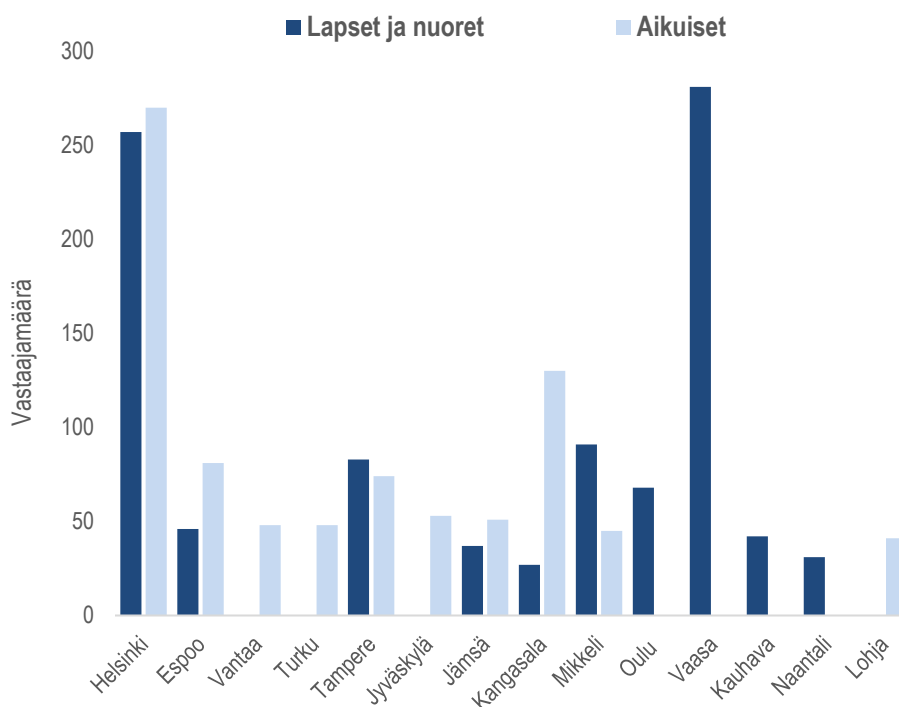
Kyselyllä onnistuttiin tavoittamaan eri-ikäisiä lapsia ja nuoria sekä aikuisia ympäri Suomen. Lasten kyselyyn vastasi 1344 ja aikuisten kyselyyn 1593 henkilöä. Kuvio 1 havainnollistaa vastaajien jakaantumista ikäryhmiin sekä lasten ja nuorten että aikuisten osalta. Lasten kyselyssä suurin ikäryhmä vastaajissa oli 10–13-vuotiaat, joita osallistui 605 henkilöä. Aikuisille suunnattuun kyselyyn vastasivat eniten 36–45-vuotiaat (601 henkilöä) ja 26–35-vuotiaat (403 henkilöä). Ikä- ja sukupuolijakauma oli vastaajien osalta kattava.

Kuva 1. Lapsistrategian sähköisen kyselyn vastaajien jakaantuminen ikäryhmittäin.

Vastaajista 701 oli tyttöjä ja 530 poikia. Sukupuolekseen ilmoitti muu 28 vastaajaa ja sukupuoltaan ei ilmoittanut 56. Aikuisten kyselyssä naisia vastaajista oli 1401 henkilöä ja miehiä 135. Sukupuolekseen ilmoitti muu 13 vastaajaa ja sukupuoltaan ei ilmoittanut 27.

Myös maantieteellisesti vastaajat jakaantuivat suhteellisen tasaisesti pienempien paikkakuntien ja isojen kaupunkien välillä (kuvio 2).

Kuva 2. Lapsistrategian kyselyn vastaajien jakaantuminen paikkakunnittain.

Ihan pohjoisimmasta Suomesta tuli vain yksittäisiä vastauksia, mutta muuten myös alueittain vastaajia oli eri puolilta. Lasten ja nuorten kyselyssä eniten vastaajia oli Vaasasta, Helsingistä ja Tampereelta. Aikuisten kyselyssä eniten vastauksia saatiin Helsingistä, Kangasalalta ja Espoosta.

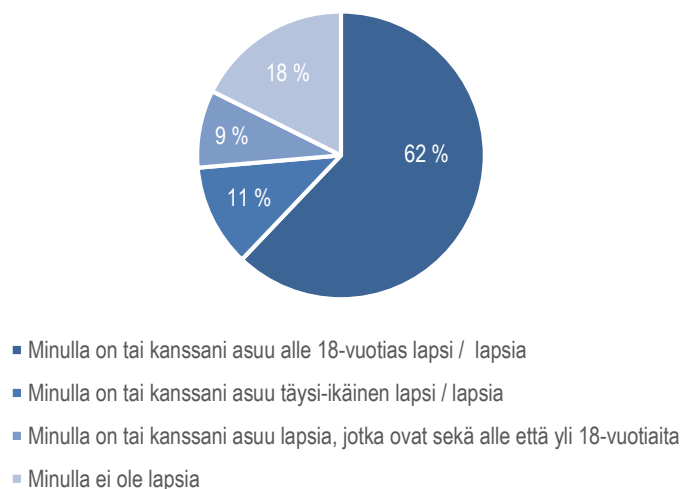
Lasten ja nuorten suomenkieliseen kyselyyn tuli eniten vastauksia (1131 vastausta). Seuraavaksi eniten vastauksia tuli ruotsinkieliseen kyselyyn (141) ja englanninkieliseen kyselyyn (65 vastausta). Muilla kielillä eli saameksi, venäjäksi ja somaliksi vastasi seitsemän vastaajaa. Myös aikuisten osalta suurin osa vastasi suomenkieliseen kyselyyn (1383 vastaajaa). Ruotsinkieliseen kyselyyn vastasi 152 henkilöä ja englanninkieliseen 32 henkilöä. Muilla kielillä vastasi 27 vastaajaa.

Muiden taustatietojen lisäksi aikuisilta vastaajilta kysyttiin, onko heillä itsellään lapsia tai asuuko heidän taloudessaan lapsia tai yli 18-vuotiaita (kuvio 3). Suurimmalla osalla vastaajista on lapsia tai he asuvat lasten kanssa. Lapsettomia vastaajia oli 277 henkilöä ja täysi-ikäisten lasten kanssa asuvia oli 181 henkilöä. Lisäksi 137 vastaajaa asuu taloudessa, jossa on sekä alle että yli 18-vuotiaita.

Aikuisilta myös kysyttiin, työskentelevätkö he suoraan tai välillisesti lasten ja nuorten kanssa. Vastaajista 625 henkilöä työskenteli lasten kanssa suoraan ja 323 välillisesti.

Vastaajista 613 henkilöä puolestaan ei työskentele lasten kanssa. Vapaaehtoistyötä lasten parissa teki 350 vastaajaa suoraan ja 174 välillisesti. Suurin osa vastaajista ei kuitenkaan tehnyt vapaaehtoistyötä lasten parissa (998 vastaajaa).

Kuva 3. Lapsistrategian kyselyyn vastanneiden aikuisten jakautuminen sen mukaan, onko heillä lapsia tai asuvatko lasten kanssa.

Kyselyllä onnistuttiin saavuttamaan sille asetetut tavoitteet kuulla mahdollisimman laajasti suomalaisia lapsia ja nuoria. Vastausten perusteella voidaan todeta, että kyselyssä osattiin kysyä oikeita asioita, sillä vastaukset olivat sisällöllisesti yksityiskohtaisia ja rikkaita. Lisäksi vastaukset tuovat hyvin näkyviin lasten näkemyksiä ja kokemuksia. Keskeisin huomio kiinnittyy siihen, miten sekä lapset että aikuiset toivovat lapsille lisää mahdollisuuksia saada äänensä kuuluviin. Aikuisten antamien vastausten perusteella he ovat valmiita vahvistamaan lasten kokemusten ja näkemysten esiin tuloa ja lapset itse toivovat lisää mahdollisuuksia kertoa näkemyksiään. Lasten kokemuksissa korostuu myös toive, että aikuiset ottaisivat lasten kokemukset paremmin huomioon, arvostaisivat lasten näkemyksiä ja mahdollistaisivat asioiden muuttamisen.

Lasten vastauksissa esitetään myös toive siitä, että heidän näkemyksensä kuultaisiin aidosti ja niillä olisi oikeasti merkitystä päätöksiin. Alustavan analyysin perusteella kokemus saattaa ainakin jossain määrin liittyä lasten ja aikuisten vähäiseen kommunikaatioon ja keskusteluun. Aikuiset vastaajat kokevat kysyvän ja kertovansa lapsille asioita, mutta samaan aikaan lapset kokevat, etteivät tiedä, miksi heiltä kysytään jotain tai mihin heidän antamia vastauksia on tarkoitus käyttää. Lapsistrategian näkökulmasta tällä on merkitys osallisuuden vahvistamisen näkökulmasta: miten vahvistetaan aikuisten osaamista lasten kanssa toimiessa ja heille asioita selitettäessä? Entä miten lapsille välitetään entistä enemmän tietoa?

Vaikka kyselyllä tavoitettiin suuri määrä lapsia ja nuoria, niin se ei soveltunut kaikille. Tämä puute tunnistettiin ja siten hahmotettiin paremmin, millaisia asioita on jatkossa huomioitava, mikäli tavoitteena on vahvistaa kaikkien lasten ja nuorten osallisuutta. Lapsistrategian toimeenpanossa on mietittävä, millä tavoin esimerkiksi sokeat lapset ja nuoret voivat olla mukana tai miten huomioidaan pienten, vielä puhumaan oppimattomien, lasten osallisuus. Kysely ei välineenä mahdollista vuorovaikutusta lasten kanssa eikä sen puitteissa ole mahdollista esittää tarkentavia kysymyksiä tai tarttua lasten esiin nostamiin teemoihin. Vallitsevassa tilanteessa, jossa kasvokkainen työskentely ei ollut pääosin mahdollista, kysely kuitenkin tarjosi hyvän välineen tavoittaa lasten ja nuorten näkökulmia. Hyvin laadittuna kysely mahdollistaa lasten näkemysten ja kokemusten tavoittamisen laajasti. Saatujen vastausten perusteella lapset ja nuoret ovat paneutuneet vastaamiseen ja halunneet tuoda näkemyksensä aikuisten tietoon.

2.4 Kyselyn ja työpajojen alustavia tuloksia

Seuraavaksi kuvataan lyhyesti ja alustavasti lasten ja nuorten esiin nostamia näkökulmia, jotka auttavat pohjustamaan tämän raportin 3.–5. lukujen analyysia osallisuuden toteutumisesta lapsistrategian valmistelussa. Työpajojen ja kyselyn sisällöllistä antia analysoidaan tarkemmin myöhemmin julkaistavassa erillisessä raportissa.

Työpajojen osalta keskeinen huomio kiinnittyy aikuisten tapaan kohdella lapsia ja nuoria. Tämä nousee toistuvasti esiin vastauksissa. Kaikkien työpajoihin osallistuneiden lasten, nuorten ja nuorten aikuisten vastauksissa näkyivät jollain tavalla epäkohdat kohtelussa tai epätasa-arvoisuus suhteessa aikuisiin. Esimerkiksi lastensuojelun piirissä elävien tai eläneiden lasten ja nuorten vastauksissa nousi esiin aikuisten tapa kohdella lapsia ja nuoria. Tämä näkyi muun muassa siinä, miten työpajoihin osallistuneet lapset kertoivat, etteivät aikuiset usko lapsen kertomaa, että he tuomitsevat lapsen hänen kertomansa perusteella tai suuttuvat kuulemistaan asioista.

Lapset ja nuoret nostivat esiin myös sen, miten heitä kuormittaa, jos aikuinen huolestuu liikaa tai ei tiedä miten toimia. Lapset myös toivoivat aikuisten tietävän ja kertovan, mistä ja miten apua voi saada, jos sitä tarvitsee. Lastensuojelun piirissä elävät lapset kertoivat kuulleensa lapsen oikeuksista pääsääntöisesti koulussa, mutta kokivat niiden toteutumisen tapahtuvan vain osittain ja kilpistyvän usein aikuisten asenteisiin. Lapset ja nuoret peräänkuuluttivat tulevaisuudessa aikuisten läsnäoloa ja puuttumista esiin nouseviin epäkohtiin. Lapsilla tulee myös olla oikeus turvallisiin aikuisiin ympärillään ja joskus tämä voi vaatia myös jämäkkää puuttumista lapsen elämään. Lisäksi nuoret nostivat esiin sen, etteivät lapsen oikeudet saa ohittaa aikuisten vastuuta. Oikeudet eivät saa tarkoittaa sitä, että niillä tavoitellaan omaa sen hetkistä etua tai että

niihin vedotaan, jos aikuisen näkökulma ”ärsyttää”. Samat teemat toistuivat useasti sähköisen kyselyn vastauksissa.

Translasten ja -nuorten vastauksissa puolestaan tulee esiin sensitiivisyyden vaatimus erityisesti suhteessa aikuisiin. Lapset toivoivat erilaisista sukupuoleen sidotuista jaoteluista luopumista. Heidän vastauksissaan näkyi se, miten jo hyvin pienillä lapsilla on kokemuksia siitä, etteivät he löydä paikkaansa kahden sukupuolen jaottelussa. Lasten ja nuorten vastauksissa korostui se, miten he tarvitsevat aikuisen tukea ja ymmärrystä voidakseen kokea kuuluvansa joukkoon. Seta ry:n koostamien näkökulmien mukaan aikuisilta vaaditaan nimenomaan sensitiivisyyttä ja ymmärrystä.

Minua kuullaan -hankkeeseen osallistuneet vammaiset lapset ja nuoret kertoivat toivovansa saavansa äänensä ylipäänsä paremmin kuuluviin. Lapset toivoivat voivansa kuulua erilaisiin yhteisöihin ja viettää ikätasoista vapaa-aikaa siinä missä muutkin. He myös toivoivat voivansa oppia uutta ja voivansa itse suunnitella ja päättää asioita.

Yhden Vanhemman Perheiden Liiton, Pelastakaa Lapset ry:n ja Kasperin koostamat lasten ja nuorten kokemukset vahvistavat näkökulman aikuisten läsnäolon tarpeesta. Kaikilla lapsilla ja nuorilla vaikuttaa sekä työpajojen annin että sähköisen kyselyn vastausten perusteella olevan suuri tarve turvallisten aikuisten läsnäololle ja huolenpidolle. Aikuisilta toivotaan ymmärrystä ja osaamista pysähtyä lasten kokemusten äärelle.

Samaan aikaan asiat ovat myös hyvin. Elämän nähdään olevan hyvin, kun arki on hyvää ja toimivaa tai ympärillä on välittäviä ja ymmärtäviä ihmisiä sekä mahdollisuuksia harrastaa ja elää turvassa. Lapset ja nuoret arvostavat sitä, että heidän on mahdollista vaikuttaa oman elämänsä ratkaisuihin.

Kyselyn alustavien tulosten perusteella aikuisilla on laajemminkin lasten osallisuudessa suuri merkitys. Kyselyyn vastanneet lapset ja nuoret toivovat aikuisilta nimenomaan aktiivisempaa kuulemistä. He toivovat aikuisten varmistavan kaikille lapsille ja nuorille turvalliset olosuhteet ja vaikuttamismahdollisuudet.

Kaikkien vastausten perusteella voidaan alustavasti todeta, että lapsille ja nuorille tulisi kertoa lapsen oikeuksista aiempaa enemmän ja useammin. Nykyisellään lapsen oikeuksia näyttää ympäröivän monta väärinkäsitystä. Lapsen oikeudet näyttäytyvät joillekin valtana päättää asioista (esimerkiksi lastensuojelussa tai asumisjärjestelyissä) tai toisaalta niiden ajatellaan koskevan vain yksittäisiä asioita. On myös havaittavissa merkkejä siitä, että lapsen oikeuksien ajatellaan kuuluvan vain kehitysmaiden lapsille ja koskevan siellä esimerkiksi lapsityövoimaa tai lapsiavioliittoja.

Lasten näkemysten perusteella aikuisilta vaaditaan tasapainoilla oikeuksien ja velvollisuuksien tunnistamisessa sekä jämäkkyiden ja mielivaltaisuuden erottamisessa. Lasten ja nuorten näkökulmasta aikuisten tulisi tunnistaa myös vallan ja vastuun rajat. Lapsilla on oikeus olla mukana ja saada näkemyksensä kuuluviin, mutta aikuisilla säilyy velvollisuus ratkaista asiat ja kantaa vastuu. Lapsen oikeudet eivät lasten ja nuorten kokemusten perusteella saa tarkoittaa, että ne menisivät aikuisen vastuun ja velvollisuuksien edelle vaan näiden välille tulee löytää tasapaino. Asioita ei kuitenkaan tule lasten kokemusten mukaan hoitaa vain aikuisten näkemykseen perustuen, vaan yhdessä lasten ja nuorten kanssa heidän etunsa ja oikeutensa huomioiden.

Osallisuuden toteutuminen kietoutuu lasten ja nuorten näkökulmasta monella tavalla aikuisiin, aikuisten asenteisiin ja toimiin. Kaikissa lapsilta ja nuorilta kerätyissä kokemuksissa ja näkemyksissä osallisuuden nähdään toteutuvan pääsääntöisesti vain aikuisten avulla. Aikuisten tulisikin ymmärtää, tietää, toimia ja olla kiinnostuneita siitä, mitä lasten ja nuorten elämässä tapahtuu, jotta lasten osallisuudella on mahdollisuus toteutua.

3 Ymmärrys osallisuuden vahvistamisen mahdollisuuksista

3.1 Työpajojen ja kyselyn tuottama ymmärrys

Lapsistrategian valmistelussa on osallisuuden vahvistamisen suhteen lähdetty siitä ajatuksesta, että yhteiskunnassa on olemassa valtavasti tietoa tavoista, joilla lapsia voi ottaa mukaan yhteiseen keskusteluun, kehittämiseen ja päätöksentekoon. Osamista ja tietoa on olemassa esimerkiksi siitä, miten lapsia voi kuulla heidän arjessaan tai miten heidän ääntään vahvistetaan päätöksenteossa. Samoin tietoa siitä, miten eri ikäisten lasten kanssa kannattaa työskennellä ja millaisin sanoin ja käsittein puhua, on olemassa runsaasti. Esimerkiksi työpajatyöskentely on lasten näkökulmien esiin saamisessa käyttökelpoinen tapa. Sen sisällä voidaan soveltaa erilaisia menetelmiä, jotka taas puolestaan voidaan sovittaa eri ikäisille ja eri tavoin kommunikoiville lapsille. Pienten kanssa toimii esimerkiksi leikillisuus, nuorten kanssa puolestaan tasavertainen keskustelu. Vammaisten lasten kanssa yhteistä keskustelua voi lähestyä valmistautumalla hyvin ja olemalla avoin lapsen signaaleille. Kaikkien lasten ja nuorten kohdalla tärkeää on antaa aikaa ja tilaa vastata ja kertoa, jotta lapsi saa edetä omassa tahdissaan. Ajatusten muotoileminen ja vastauksen antaminen voivat viedä aikaa.

Luottamuksen rakentaminen lasten kanssa toimiessa perustuu avoimuuteen. Vaikka aikuisella olisi jokin syy tai tarve hakeutua lasten puheille, hänen tulee silti olla avoin lasten aloitteille. Tämä tarkoittaa esimerkiksi sitä, että työskentelyn aluksi voidaan puhua tai tehdä jotain muuta. Lapsilta voi kysyä heidän päivästänsä tai tekemistään asioista. Lapset voi innostaa mukaan johonkin leikkiin tai puuhaan, jonka aikana tulee esiin tärkeitä näkökulmia. Luottamusta voi rakentaa myös tarttumalla lapsen kertomiin ja asioihin ja kiinnostumalla niistä, vaikka ne tuntuisivat käsillä olevan asian suhteen epäoleellisilta. Avoimuus ja kiinnostus ovat tärkeitä myös nuorten kanssa, jotka arvostavat myös sitä, että heidän kanssaan keskustellaan tasaveroisesti. Lapset ja nuoret tunnistavat helposti epäaitouden tai yliyrittämisen. Yleensä lasten ja nuorten kanssa työskentely onnistuu parhaiten, kun on heille avoin ja rehellinen.

Toisesta näkökulmasta luottamusta ja kokemusta kuulluksi tulemisesta rakennetaan vapaaehtoisuudella. Vapaaehtoisuus on osallisuuteen kiinteästi liittyvä elementti ja vapaaehtoisuuden vuoksi osallisuutta tulee vahvistaa monia kanavia pitkin. Tarjoomalla mahdollisuuksia olla mukana avataan tilaisuus myös kokea osallisuutta. Samaan aikaan tulee olla mahdollisuus myös valita, ettei halua olla mukana. Haasteena

on varmistua siitä, että valinta on aidosti lapsen eikä esimerkiksi hänen kanssaan toimivien aikuisten. Täydelliseen lopputulokseen voi olla hankala päästä, mutta jokainen erilainen kanava, joka voidaan tarjota mukaan tulolle ja osan ottamiselle, antaa mahdollisuuksia yhä useammille lapsille ja nuorille tulla mukaan yhteisiin keskusteluihin.

Lapsistrategian osallisuuskokonaisuuden käytännön toteutuksessa lähdettiin liikkeelle avoimuuden, luotettavuuden ja vapaaehtoisuuden periaatteista. Vaikka tavoitteena oli saada mahdollisimman monen lapsen ja nuoren näkökulmat selville, oli lähtökohtana vapaaehtoisuus. Tässä tulee kuitenkin huomioida, että esimerkiksi koululuokassa oppilaita on opettajan toimesta pyydetty vastaamaan, jolloin heillä ei välttämättä ole ollut tosiasiallista mahdollisuutta kieltäytyä kokonaan vastaamasta. Samaan aikaan kyselyyn vastaamista on harvoin keskeytetty ja vastaukset ovat olleet asiallisia. Nämä molemmat ovat tekijöitä, joiden perusteella voidaan olettaa vastaajien halunneen olla mukana. Toinen luotettavuutta ja tavoitettavuutta haastava tekijä oli kyselyn jakaminen useiden eri toimijoiden avulla, jolloin ei ole voitu vaikuttaa siihen, kenelle tieto kyselystä on lopulta päätynyt. Avoimuudesta ja saavutettavuudesta huolehdittiin jakamalla tietoa ja kyselylinkkiä myös avoimesti netissä. Lisäksi kaikkien asiasta kysyneiden tai muilla tavoin lähestyneiden kanssa käytiin keskustelua tavoista, joilla he voisivat olla mukana lapsistrategian myöhemmissä vaiheissa.

Kaiken työskentelyn perustana oli lapsilähtöisyys. Lapsille suunnatussa viestissä pyrittiin huomioimaan, ettei syntyisi vääriä mielikuvia siitä, mihin vastaamalla pystyy vaikuttamaan. Lisäksi pyrittiin varmistamaan, että kysymykset ovat relevantteja myös vastaajien näkökulmasta, ja saadun palautteen perusteella näin näyttää myös olleen. Lapsilähtöisyys pyrittiin huomioimaan myös työpajojen ohjeistuksissa. Itse toteutetuissa työpajoissa lähdettiin liikkeelle siitä, miten lapset ja nuoret haluavat puhua tai mitä näkökulmia nostaa esiin. Heille annettiin myös tilaa ja aikaa sanoittaa näkökulmiaan ja ajatuksiaan. Lapsilähtöisyyden toteutumista on vaikeampi todentaa eri toimijoiden toimittamista koosteista, jolloin lasten kanssa konkreettisesti työskennelleiden aikuisten etiikka ja osaaminen ovat olleet tärkeässä asemassa. Työpajoja edeltäneessä alustavassa tilaisuudessa mukana olleilla tahoilla oli valtavasti tietoa ja osaamista tavoittaa heidän kanssaan työskentelevien tai toimivien lasten kokemuksia lapsilähtöisellä tavalla. Saatujen tietojen perusteella on syytä uskoa, että tämä osaaminen on heijastunut myös materiaalin tuottamiseen. Osa materiaaleista oli koostettu niin, että aikuiset olivat jo tehneet yhteenvetoa lasten kertomista sisällöistä, kun taas osa materiaaleista toimitettiin suoraan siinä muodossa, jossa lapset ja nuoret ovat ne kertoneet, jolloin niiden tulkinta ja analysointi jätettiin lapsistrategian valmistelijoiden varaan. Yhteinen työ ja ymmärrys syntyivät molemminpuolisesta luottamuksesta siihen, että eri kohdissa työskentely on lapsen edun mukaista ja lasta kunnioittavaa.

Työpajat sopivat käytännössä kaiken ikäisille lapsille ja nuorille etenkin, jos vetäjä on ammattitaitoinen. Lapsistrategiassa kokeiltiin tapaa, jossa työpajakutsu lähetettiin

sähköpostilla ja jossa liitteenä oli ohjeet pajan toteuttamiseen. Vaikka ohjeissa jätettiin paljon vapauksia käytännön toteutuksen suhteen, saatiin kaikilla erilaisilla toteutustavoilla kuitenkin vastauksia relevantteihin kysymyksiin. Samat ohjeet toimivat myös hyvin eri-ikäisille lapsille ja nuorille, sillä nuorin osallistuja oli neljä vuotta ja vanhimmat yli 20-vuotiaita nuoria aikuisia. Onnistuminen vaatii kuitenkin osaavan ja ammattitaitoisen vetäjän ja yhteisen ymmärryksen osallistamisen tavoitteista. Käytännön toteutuksessa on pyritty mahdollisuuksien mukaan ottamaan huomioon myös lasten taustat niin, että jokainen lapsi ja nuori voisi kokea tämän asian kuuluvan juuri hänelle.

3.2 Tiedon jäsentäminen osaksi päätöksentekoa

Työskentelyn arvioinnin näkökulmasta vastauksia onnistuttiin saamaan halutulla ja toivotulla tavalla ja lasten tuottama tieto pystytään jäsentämään osaksi yhteistä tiedonmuodostusta. Samaan aikaan voidaan myös todeta, että lasten tuottaman tiedon hyödyntämiseksi on tulevaisuudessa luotava vielä selkeämpi malli ja vahvempi prosessi. Tämä tarkoittaa esimerkiksi sitä, että on luotava malli, jota toteuttamalla työpajoissa ja kyselyissä esiin saatu tieto ja ymmärrys saadaan asioita valmistelevien tahojen käyttöön. Taustalla vaikuttaa ajatus siitä, ettei kenenkään yksittäisen toimijan (esimerkiksi virkamiehen, poliittisen päättäjän, lainvalmistelijan) tarvitse jäädä yksin pohtimaan tapoja tavoittaa lasten ja nuorten näkökulmia tai tulkita saamiaan viestejä vaan tähän olisi olemassa toimivat yhteistyökäytännöt lasten kanssa toimivien ammattilaisten kanssa. Käytännössä tämä voisi tarkoittaa uudenlaisia avauksia peruskoulun suuntaan ja sen pohtimista, olisiko löydettävissä yhteisiä kohtia, joissa opetusmateriaaleina voitaisiin hyödyntää esimerkiksi valmistelussa olevia lakeja.

Toisesta näkökulmasta lasten tiedon huomioiminen toi näkyväksi sen, miten oleellista on luoda rakenteita ja väyliä siihen, että lapset voivat itse tuoda yhteiskunnalliseen keskusteluun ja päätöksentekoon heille keskeisiä ja tärkeitä näkökulmia ja teemoja. Lapsille sopivien väylien löytämisessä voidaan hyödyntää heidän käytössään olevia alustoja (esimerkiksi Youtube, Tiktok tai Snapchat), jotka voisivat toimia erityisesti kanavina lapsille tuoda omia aloitteitaan esiin. Lisäksi tällaiset alustat mahdollistavat tiedon välittämisen myös lasten suuntaan. Jotta tällaisissa kanavissa kerätty tieto saadaan osaksi päätöksentekoa, tarvitaan myös osaamista sekä ylläpitoon että tiedon koontiin ja analysointiin. Tässä on kuitenkin mahdollista hyödyntää jo olemassa olevia verkostoja, esimerkiksi nuorten itsensä ylläpitämiä foorumeita, nuorisovaltuustojen edustajia, järjestöjä, oppilaitoksia tai tutkijoita, joilla on osaamista erilaisten alustojen käyttämisestä ja tiedon analysoinnista.

Ylipäättään työpajojen ja kyselyn toteuttaminen toi näkyviin, miten tärkeää on vahvistaa aikuisten välistä luottamusta ja ymmärrystä lasten ja nuorten osallisuuden toteuttamiseksi. Lapsistrategian osallisuuskokonaisuuden käytännön toteutus osoitti, että muiden aikuisten välityksellä päästään myös lasten ja nuorten äänen ja ymmärryksen äärelle silloin, kun aikuiset jakavat saman ymmärryksen lapsilähtöisyydestä ja lasten edusta. Näissä tilanteissa voidaan aikuisten välityksellä saavuttaa jopa lapsilähtöisempää ja luotettavampaa tietoa kuin sillä, että vieras aikuinen lähtee lasten luokse. Esimerkiksi sukupuoleen tai seksuaalisuuteen liittyvät asiat voivat olla lapselle niin arkoja, ettei niistä halua vieraalle ihmiselle kertoa, mutta tutun yhteisön kesken ja luotettaville aikuisille pystyy kertomaan kokemuksensa.

Kautta linjan osallisuuden toteuttamisessa pyrkimyksenä oli tehdä eettisiä valintoja, jotta jokainen lapsi, nuori tai aikuinen kokisi työpajojen tai kyselyn soveltuvan itselleen ja omaan tilanteeseensa eikä ainakaan tietoisia ulossulkemisia tehtäisi. Ylipäänsä lasten mukaan ottamisessa yhteiseen keskusteluun ja heidän näkökulmiensa huomioimisessa tulee miettiä eettisiä kysymyksiä: Milloin on tarpeen lähestyä lapsia ja nuoria suoraan ja milloin puolestaan on syytä käyttää niin sanottua epäsuoraa lähestymistä? Suoraan lasten ja nuorten kanssa toimittaessa tulee miettiä eettisiä kysymyksiä esimerkiksi siitä, miten lapset ja nuoret kohdataan ja miten heidän näkökulmiaan lähestytään kunnioittavasti ja rakentavasti. Epäsuorassa lähestymistavassa puolestaan tulee huomioida se, kuka, missä ja millä tavoin on koonnut lasten ja nuorten näkemyksiä (myös Kallio 2010).

Tällainen välitteinen tai epäsuora kuulemisen tapa on mahdollinen myös lasten oikeuksien näkökulmasta, jossa tunnustetaan, että kuuleminen voi tapahtua myös jonkun välityksellä tai avulla. YK:n lapsen oikeuksien sopimuksen 12 artiklan mukaan

Sopimusvaltiot takaavat lapselle, joka kykenee muodostamaan omat näkemyksensä, oikeuden vapaasti ilmaista nämä näkemyksensä kaikissa lasta koskevissa asioissa. Lapsen näkemykset on otettava huomioon lapsen iän ja kehitystason mukaisesti.

Tämän toteuttamiseksi lapselle on annettava erityisesti mahdollisuus tulla kuulluksi häntä koskevissa oikeudellisissa ja hallinnollisissa toimitissa joko suoraan tai edustajan tai asianomaisen toimielimen välityksellä kansallisen lainsäädännön menettelytapojen mukaisesti.

Kuten artiklasta ilmenee, ja kuten sopimusta valvova lapsen oikeuksien komitea on korostanut, sopimusvelvoite on kaksitahoinen. Se ei siten rajaa lapsen osallisuutta vain yksittäisiin lasta itseään koskeviin oikeudellisiin ja hallinnollisiin toimiin, vaan sopimuksen tarkoittama oikeus tulee ymmärtää laajasti (ks. yleiskommentti 12 lapsen oi-

keudesta tulla kuulluksi, kohta 27.). Sopimuksen toimeenpanoa valvova lapsen oikeuksien komitea onkin korostanut, että osallistuminen merkitsee lasten ja aikuisten välistä vastavuoroiseen kunnioitukseen perustuvaa tiedon jakamista ja vuoropuhelua (ks. yleiskommentti 12 lapsen oikeudesta tulla kuulluksi, kohta 3.). Lasten kuulemisen rinnalla voidaan siten hyödyntää myös aikuisten tuottamaa tietoa. Tästä ei kuitenkaan saa tulla normia, jonka mukaan suoraa lasten ja nuorten kuulemista ei tarvita, vaan erilaisia tapoja tulee ottaa käyttöön ja hyödyntää tarkoituksenmukaisesti.

Kaiken kaikkiaan aikuisten yhteinen ymmärrys siitä, miten lapset ja nuoret kohdataan ja, miten heidän näkemyksiään tuotaisiin näkyviin, auttaisi löytämään keskeiset toimijat kunkin tilanteen ratkaisemiseksi. Yhteisesti miettien ja vastauksia etsien tämä olisi toteutettavissa riippumatta siitä, minkä ikäisiä toimijat ovat. Tällöin viranhaltijan tai päättäjän tehtävänä olisi löytää sellaisten toimijoiden luokse, jotka pystyvät häntä käsiteltävässä asiassa parhaiten auttamaan.

Usein lasten kanssa työskentely vaatii myös tulkintaa. Mitä pienemmästä lapsesta on kyse, sitä enemmän hänen kertomansa äärelle pysähtyminen vaatii tulkintaa. Lapset saattavat ottaa asioita esille myös ohi kysytyjen asioiden, mutta tämä ei tarkoita, että he vastaisivat ”väärin” vaan tällainen tapa keskustella vaatii aikuiselta heittäytymistä keskusteluun lapsen näkökulmasta. Tulkintaa voi tehdä kysymällä jatkokysymyksiä ja selvittämällä, miksi lapsi kertoo sen mitä kertoo. Jatkokysymyksillä pystyy yleensä ymmärtämään paremmin toisen ihmisen lähtökohtia ja saamaan kiinni yhtymäkohdista omiin näkemyksiin. Lasten kohdalla on tärkeää huomioida lapsilähtöisyys myös siitä näkökulmasta, jossa lapsilla on mahdollisuus vaikuttaa keskusteltaviin teemoihin ja kertoa itselleen merkityksellisistä asioista. Avoimilla kysymyksillä ja selkeillä muotoiluilla saadaan yleensä lapset mukaan keskusteluun.

Kyselyt, joita voidaan toteuttaa sekä laajoilla että pienimuotoisemmilla tavoilla, tuottavat puolestaan mahdollisuuden saavuttaa suuria joukkoja. Kyselyiden ansio on se, että niillä mahdollistetaan monipuolinen saavutettavuus. Kysymysten muotoiluilla ja kyselyn rakenteella voidaan vaikuttaa vastaamisen mielekkyyteen eri ikäisten lasten osalta. Samoin kuin työpajojen kohdalla, myös kysely toimii tässä yhteydessä hyvin eri-ikäisten lasten, nuorten ja nuorten aikuisten kohdalla, vaikka kysymykset olivat kaikille samat.

3.3 Työskentelyllä saavutetut tavoitteet

Kyselyllä ja työpajoilla pystyttiin saavuttamaan useimmat niille asetetut tavoitteet, mutta maahanmuuttajataustaisten lasten ja nuorten tavoittamisessa ei onnistuttu parhaalla mahdollisella tavalla. Tavoitteena oli, että maahanmuuttajataustaisia lapsia ja

nuoria olisi voitu innostaa mukaan työpajoihin, mutta koronan vuoksi tällaiset kohtaamiset eivät toteutuneet.

Jatkossa maahanmuuttajataustaisten lasten ja nuorten näkökulmien saavuttamisen eteen tulee tehdä töitä ja analysoida, miksi esimerkiksi tällaisten ryhmien kanssa työskentelevät tahot ovat jättäneet käyttämättä mahdollisuuden olla mukana lapsistrategian valmistelussa sekä miten heitä on mahdollista kannustaa mukaan jatkossa. Samalla on pidettävä mielessä myös osallisuuteen väistämättä liittyvän vapaaehtoisuuden paradoksi. Taho, joka tietoa tarvitsee, ei voi pakottaa ketään osallistumaan vaan kaikilla toimijoilla on mahdollisuus tulla mukaan tai jäädä pois. Osittain tästä syystä poisjäännin syyt tulee mahdollisuuksien mukaan huolella selvittää, jotta tiedetään, miksi mukaan ei ole lähdetty. Lasten osallisuuteen liittyvät rakenteet ja toimintamallit tulee ottaa säännöllisesti myös kriittisen tarkastelun kohteeksi, sillä aika ajoin on hyvä tarkastella sitä, kuka saa päättää siitä, ketkä voivat olla mukana (myös Cornwall ja Coelho 2007; Kiili 2016). Punaisena lankana tulisi pitää sitä, miten näkemysten kertominen ja tiedon tuottaminen rakennetaan sellaiseksi, ettei se sulje lähtökohtaisesti ketään pois. Samalla on huomioitava, että näkemysten kartoittaminen palvelee myös lasta tai nuorta itseään eikä ainoastaan viranhaltijaa tai päättäjää. Toisin sanoen lasten ja nuorten tulee myös saada kertoa, missä asioissa ja mihin kysymyksiin liittyen he haluavat olla mukana.

Lasten osallisuutta tukevien menetelmien käyttöönoton tavoitteena on tarjota aikuisille välineitä ymmärtää ja hahmottaa lasten tapaa osallistua ja vaikuttaa sekä parantaa käytännössä aikuisten viranhaltijoiden ja päätöksentekijöiden osaamista lasten kanssa työskentelystä. Lisäksi jatkuvasti on käynnissä monenlaisia hankkeita ja kokeiluja, joilla osaamista lasten kohtaamiseen ja menetelmiä lasten kanssa toimimiseen vahvistetaan. Esimerkiksi Minua kuullaan -hanke vahvistaa erityistä tukea tarvitsevien lasten mahdollisuuksia vaikuttaa ja olla mukana sekä tarjoaa menetelmiä ja tapoja, joilla aikuiset voivat ottaa erityistä tukea tarvitsevat lapset mukaan. Yhtenä tuloksena kyselystä ja työpajoista voidaankin pitää sitä, että ne ovat vahvistaneet ymmärrystä aikuisten roolista lasten osallisuuden vahvistamisessa ja turvaamisessa. Jatkossa osallisuuden toimeenpanossa tulisikin keskittyä aikuisten osaamisen ja ymmärryksen vahvistamiseen.

3.4 Osallisuuden mittaaminen

Osallisuuden toteutumisen mittaaminen vaatii jatkuvaa seuranta. Koska lasten mukanaolon tavat, osallisuuden kokemukset sekä heidän omat toiveensa ja mahdollisuutensa olla mukana vaihtelevat, tulisi jatkossa keskittyä seuraamaan aikuisten osaamisen vahvistumista. Lapset ja nuoret nostavat itse esiin aikuisten merkityksen heidän

osallisuutensa toteutumisessa, joten myös osallisuuden vahvistamisessa tulee huomio kiinnittää aikuisiin ja miettiä tapoja, joiden avulla aikuisten taidot lasten osallisuuden huomioimisessa vahvistuvat. Tällöin mittareita voidaan luoda aikuisten koulutus-tarpeisiin ja niiden toteutumiseen. Lisäksi on mahdollista mitata lasten kokemusten muutosta. Voidaan esimerkiksi seurata, miten lapset arvioivat oikeuksiensa toteutumisesta tai mahdollisuuksiaan olla mukana. Välineenä voidaan käyttää esimerkiksi toistettavia kyselyjä, joissa kysytään samoja kysymyksiä. Vaikka lapset kasvavat ja vaihtuvat, voidaan aikuisten osaamista vahvistamalla taata pysyvyyttä osallisuuden tueksi.

Lasten osallisuutta voidaan parantaa myös vahvistamalla aikuisten yhteistyötä sekä tuomalla näkyviin monenlaisia tapoja aikuisten ja lasten väliselle yhteistyölle. Lapsilla ja nuorilla tulee olla väyliä päästä kertomaan näkökulmansa ja vaikuttamaan päätöksentekoon, mutta samalla lapset kaipaavat myös aikuisten läsnäoloa ja apua asioiden käsittelyssä. Lapsistrategian toimeenpanossa tuleekin huomioida monitasoinen osallisuuden vahvistaminen. Eri rooleissa olevat aikuiset tarvitsevat erilaisia välineitä oman osaamisensa vahvistamiseksi. Päätöksiä valmistelevat virkamiehet tarvitsevat tukeen ymmärrystä ja näkemystä tunnistaa ja tulkita lapsilta tulevia viestejä ja näkemyksiä. Lasten kanssa työskentelevät aikuiset puolestaan tarvitsevat osaamista ja tukea lasten kohtaamiseen ja heidän näkemystensä koostamiseen. Lisäksi on vahvistettava yhteistyötä sellaisten toimijoiden välille, joilla on jo olemassa osaamista, näkemystä ja taitoja vahvistaa osallisuutta. Tällaisia toimijoita löytyy erityisesti järjestöistä, kokemusasiantuntijoista sekä tutkijoista.

Osallisuuden vahvistamisen näkökulmasta lasten ja nuorten tuottamaa tietoa tulee hyödyntää monipuolisesti. Tiedon hyödyntäminen vaikuttaa osallisuuteen monella tasolla. Yhdestä suunnasta lasten ja nuorten näkökulmien huomioiminen mahdollistaa heidän kokemuksensa siitä, että he ovat osa yhteisöjä ja yhteiskuntaa ja antaa heille tärkeitä kokemuksia omista mahdollisuuksistaan vaikuttaa. Toisesta suunnasta osallisuuden vahvistaminen tuottaa lapsille kokemuksen siitä, että heitä kohdellaan tasa-arvoisesti ja arvostavasti. Kolmannesta suunnasta lasten tuottamaa tietoa hyödyntämällä voidaan auttaa aikuisia toteuttamaan päätöksiä laajalla tietopohjalla.

3.5 Aikuisten ymmärryksen vahvistaminen

Lasten osallisuuden toteutuminen on usein kiinni aikuisten ymmärryksestä, sillä osallisuuden huomioiminen vaatii onnistuakseen myös lapsilla olevien tietojen ja taitojen tunnistamista sekä lasten mukaan ottoa tiedon tuottajiksi (esim. Lallukka 2003; Strandell 2012). Lasten tuottama tieto tulee osata ottaa osaksi aikuisten prosesseja. Ajatus pätee myös aikuisiin, sillä kaikenikäisiltä kansalaisilta saatu tieto jää usein hyödyntä-

mättä (esim. Tuomisto ym. 2017, 7). Kuten jo aiemmassa raportissa tuotiin esiin, lapsilta saadun tiedon on oltava yhtä arvokasta ja asettua samalle tasolle aikuisilta kerätyn tiedon kanssa. Käytännössä tämä tarkoittaa sitä, että lasten näkemykset ja kokemukset jäsennetään samoin kriteerein osaksi päätösvalmistelua kuin muidenkin tahojen.

Käytännössä aikuisten osaamista voidaan vahvistaa myös kirjaamalla lasten osallisuus mukaan erilaisiin prosesseihin tavoilla, jotka ovat toteuttamiskelpoisia sekä aikuisten että lasten näkökulmasta. Tarkoitus ei ole luoda yhtä mallia tai tapaa, jossa kaikenlainen osallisuus toteutuu vaan pikemmin laajentaa aikuisten ymmärrystä ja asennetta siihen, miksi lasten mukaan ottaminen on tärkeää ja millaisia tavoitteita se palvelee.

Nyt kerätty aineisto vahvistaa näkemystä siitä, että kaikilla lapsilla on arvokasta tietoa oman elämänsä, hyvinvointiinsa ja arkeensa liittyvistä asioista. Keskeistä on pohtia, miten tätä tietoa voidaan hyödyntää. Huomion voi kiinnittää esimerkiksi siihen, miten lakeja tai ohjeita laadittaessa otetaan huomioon useiden alle kouluikäisten lasten esiin nostama toive siitä, että heitä kutsuttaisiin lapsiksi tai tietyllä nimellä ”tyttö” tai ”poika” määritelmien sijaan. Onko aikuisilla osaamista tai ymmärrystä asettua lapsen kokemuksen äärelle ja pohtia tehtyjen päätösten vaikutusta sen kohteena oleville lapsille? Keskeinen kysymys tällöin on se, kuka on tällaisessa tilanteessa asiantuntija, jonka näkökulma tulee osaksi yhteistä tiedonmuodostusta? Etenkin jos lapset ja nuoret omaehtoisesti ja toistuvasti nostavat esiin epäkohtia tai muutosta vaativia näkökulmia, tulisi näihin suhtautua vakavasti myös päätöksenteossa. Täytyy myös edelleen huomioida, että yhteiskunnalliset toimijat ovat omissa yhteisöissään eri vaiheissa lasten osallisuuden ymmärryksessä, jolloin myös tarpeet osaamiselle ovat erilaiset.

Toinen kysymys, johon lapsistrategian osallisuuskokonaisuuden toimeenpanossa tulee kiinnittää huomiota, liittyy siihen, mitä kerätylle tiedolle tapahtuu sen keräämisen jälkeen. Tässä raportissa on pyritty kuvaamaan tarkasti, mitä lasten kanssa on tehty ja mitä heidän kanssaan voi myös tulevaisuudessa tehdä sekä millaisia huomioita lasten kanssa työskentelystä on löydettävissä. Kerätyllä aineistolla on merkitystä aikuisten asenteisiin vaikuttamisen välineenä ja sen pohtimisessa, miten toimintatavat muokataan tunnistamaan lasten ja nuorten mukanaolon tavat ilman, että asioiden ajatellaan toteutuvan vain lasten ja nuorten esittämällä tavalla. Lasten tietoa, näkemyksiä ja kokemuksia tarvitaan suunniteltaessa tai muutettaessa yhteiskunnan rakenteita ja toimintatapoja, mutta tämä ei tarkoita, että lapset ryhmänä tai yksilöinä päättäisivät, miten asiat toteutetaan. Samaan aikaan heidän näkökulmansa ei kuitenkaan saa jäädä huomiotta vain ikään perustuen.

Osallisuuden ajatellaan kiinnittyvän monenlaisiin kohtaamisiin ja tilanteisiin. Yhtäältä kyse on lasten kuulemisesta, joka palvelee esimerkiksi lainsäätäjän ja viranhaltijan tavoitteita. Toisaalta osallisuutta tulee edistää lasten elämään kuuluvissa palveluissa. Näiden lisäksi tulee vahvistaa tapoja, joiden avulla myös lasten ja nuorten esiin nostamat asiat tulevat osaksi aikuisten ymmärrystä ja yhteistä päätöksentekoa. Aikuisten tulisi myös aiempaa paremmin tunnistaa lasten arkinen osallisuus ja heidän toimintansa omissa yhteisöissään. Kiinnittyi osallisuus mihin elämän osa-alueeseen tahansa, oleellista on tunnistaa erilaiset tarpeet näkökulmien kysymisen ja kuulemisen taustalla. Joissain tilanteissa tarve lähtee esimerkiksi säädöksistä, joiden mukaan lapsia ja nuoria tulee kuulla johonkin prosessiin liittyen. Toisissa tilanteissa kyse voi olla lapsen esiin nostamasta epäkohdasta esimerkiksi palveluihin liittyen, jolloin epäkohtaan puuttumalla vahvistetaan lapsen osallisuutta. Kolmanneksi kyse voi olla esimerkiksi laajoista yhteiskunnallisista kysymyksistä, kuten ilmastonmuutos, johon lapset ja nuoret haluavat olla ottamassa kantaa. Kuulemisen ja mukanaolon taustalla vaikuttavien erilaisten tavoitteiden selkeyttäminen sekä lapsille että aikuisille auttaa kaikkia osallisia oivaltamaan, miksi asioita kysytään ja miten pääsee mukaan vaikuttamaan. Syiden ymmärtäminen auttaa osaltaan vähentämään tunnetta siitä, ettei kysytyillä asioilla ollut merkitystä tai kuuleminen olisi ollut näennäistä.

Lasten osallisuus tarkoittaa myös arvovalintaa, jossa lasten ja nuorten tapaan hahmottaa maailmaa ja tehdä se näkyväksi suhtaudutaan vakavasti. Lisäksi on mahdollista nähdä osallisuus arvona, jonka myötä erilaiset ja moninaiset tiedon tuottamisen tavat ovat yhtä arvokkaita, ja jossa aikuiset ja lapset ovat yhdessä tuottamassa ymmärrystä maailmasta.

3.6 Välineitä osallisuuden tavoittamiseksi

Kaikilla hallinnon tasoilla tulee ottaa käyttöön sellaisia kuulemisen menetelmiä, jotka vastaavat lasten omia tarpeita ja toiveita. Tarvitaan lisää kokonaisvaltaista osallisuuden ymmärrystä, jonka avulla monenlainen osallisuus voi toteutua. Tämän raportin valossa päätösten valmistelussa kannattaa ottaa avuksi kansalaisyhteiskunnan toimijat, tutkijat sekä nuorten omat verkostot ja kokemusasiantuntijat. Tällaisten olemassa olevien kanavien ja väylien avulla on mahdollista saada nopeallakin aikataululla esiin lasten ja nuorten näkökulmia. Tämän lisäksi kokeilujen perusteella voidaan sanoa, että on mahdollista antaa vastuuta näkökulmien keräämisestä ja niiden analysoinnista muille.

Lasten ja nuorten palautteessa nousi esiin toive aikuisten uudeltaisesta asenteesta lasten ja nuorten näkökulmien ja tiedon huomioimisessa. Lapset ja nuoret toivovat, että heidän esiin nostamansa huolet otettaisiin vakavasti ja niitä vietäisiin eteenpäin.

Silloin, jos asioiden edistäminen ei ole mahdollista, tulisi tämä kertoa lapsille ja nuorille selvästi eikä jättää heitä siihen uskoon, että asioita edistetään. Sama pätee myös silloin, jos lapsia tai nuoria lähestytään aikuisen toimijan tavoitteilla. Tällöinkin on syytä kertoa huolellisesti osallistujille; mitä kysytään, miksi kysytään ja mihin tietoa on tarkoitus käyttää.

Lapset ja nuoret myös toivovat, että heiltä kysyttäisiin asioita erityisesti silloin, jos tiedetään niiden vaikuttavan heihin. Esimerkiksi kysymyksissä, joissa päätetään jonkun haavoittuvassa asemassa olevaan ryhmään liittyvistä asioista, olisi syytä kuulla juuri siihen ryhmään kuuluvien lasten näkökulmia. Käytännössä tämä voisi tarkoittaa maa-hanmuuttopolitiikkaa, jolloin mukaan kutsuttaisiin pakolaisparheiden lapset, tai kysymykset esitettäisiin vastaanottokeskuksissa. Samoin tällainen lähestymistapa voisi tarkoittaa vammaisten lasten elämään liittyvien päätösten valmistelua, jolloin kysymykset ja päätösten vaikutukset arvioitaisiin yhdessä vammaisten lasten ja nuorten kanssa.

Kaikessa yhteiskunnallisessa päätöksenteossa olisi syytä miettiä, keiden puoleen kulloinkin tulisi kääntyä, jotta saataisiin paras mahdollinen asiantuntemus päätösten tueksi ja millaisia rakenteita tämän tueksi voidaan luoda. Lasten osallisuuden prosessia tulisi miettiä myös ihan uusista näkökulmista. Onko esimerkiksi mahdollista luoda peruskoulujen kanssa sellainen rakenne, jossa lakialoitteita voidaan ottaa käsittelyyn esimerkiksi peruskoulun kahdeksannella luokalla? Entä voidaanko luoda malli, jossa eri hallinnonaloilla tiedetään, mistä tavoitetaan lapsia ja nuoria, jos heidän näkökulmaan tarvitsee kuulla?

Lisäksi tarvitaan rakenne siihen, että lapset saavat tuottaa omat näkökulmansa esiin. Onko mahdollista esimerkiksi luoda aloitkekanava, jonka toiminta on sovitettu lasten taitoihin, jotta he myös kykenevät sellaista käyttämään? Tai onko mahdollista luoda malli, jossa kansalaisjärjestöt, opettajat tai muut toimijat tietävät, miten ja kenelle voi toimittaa lasten ja nuorten näkökulmia? Tällaiset rakenteet vaativat onnistuakseen myös aikaa ja sen, että virkamiesten työtehtäviin kuuluu myös tällaisten asioiden käsittely. Usein näkökulmien ja kokemusten siirtyminen käytäntöön jää kiinni siitä, ettei tietojen käsittely kuulu kenellekään eivätkä kerätyt näkemykset siirry osaksi käytäntöä. Osittain tässä on kyse myös aikuisten asenteesta. Oma asennetta on mahdollista muuttaa esimerkiksi tarkastelemalla, miten suhtautuu lapsilta nouseviin aloitteisiin. Millaisia mahdollisuuksia omassa roolissa on ottaa lasten ja nuorten näkökulmia huomioon? Jos mahdollisuuksia on, mutta niitä ei käytä, onko asialle jotain tehtävissä? Yleisemmin voidaan pohtia, millaisia taitoja ja mitä osaamista virkamiehet tarvitsevat, jotta lasten osallisuuden toteutuminen ei jää osaamisesta kiinni.

4 Lasten osallisuus lapsistrategian toimeenpanossa

4.1 Osallisuuden toteutuminen lapsistrategiassa

Osallisuuden varmistamiseksi lapsistrategiassa järjestettiin työpajoja, pyydettiin järjestöjä ja muita tahoja toimittamaan keräämiään materiaaleja sekä luotiin kyselyalusta. Kaikkien näiden erilaisten tapojen tarkoituksena oli sekä mahdollistaa lasten ja nuorten näkökulmien esiintulo että kokeilla monenlaisia tapoja päästä lasten ja nuorten tiedon äärelle. Lapsistrategian osallisuuskokonaisuuden käytännön toteutuksessa huomioitiin mahdollisuuksien mukaan monenlaisten lasten osallisuus ja kokeiltiin malleja osallisuuden edistämiseksi kaikkien lasten osalta. Koronavirustilanne aiheutti kuulemisille omat haasteensa, mutta näistä huolimatta saatiin paljon tarpeellista tietoa sekä lasten tavoista kertoa että heidän toiveistaan osallisuutensa suhteen.

Sähköisen kyselyn perusteella voidaan todeta, että lasten käyttämien sovellusten ja teknisten ratkaisujen hyödyntäminen on tärkeää sekä lapsille tiedotettaessa että heidän näkemyksiään kerättäessä. Lasten ja nuorten tavoittamiseksi voidaan hyödyntää heidän käytössään olevia kanavia, kuten Youtube tai TikTok -alustoja. Kyselyjen avulla lasten näkökulmien tavoittaminen onnistuu heille tutussa ympäristössä ja vastaaminen on mahdollista omaan tahtiin. Lisäksi kysymyksiin pystyy aina palaamaan. Samalla on kuitenkin huomioitava, että kyselyissä vuorovaikutus jää ohueksi eikä osallistujien kanssa ole mahdollista käydä jatkokeskusteluja kysymyksistä tai niihin saaduista vastauksista.

Osallisuuden tarkastelu sähköisen kyselyn ja työpajojen avulla nostaa esiin kolme tärkeää huomiota. Ensimmäinen huomio koskee sitä, miten lasten vastauksissa toistui muiden ihmisten ja erityisesti aikuisten merkitys. Lapset ja nuoret tunnistavat itse tarvitsevansa usein aikuisten apua omien näkemystensä esiin tuomisessa. Vastauksissa nostettiin esiin myös kohtaamisen merkitys. Sillä, miten aikuiset lasten ja nuorten näkökulmiin suhtautuvat ja heitä kohtaavat, on merkitystä myös siihen, miten lapset kokevat tulevansa huomioiduksi. Tämä huomio voidaan laajentaa myös luottamuksen ja turvallisuuden kysymyksiin. Jos kokee olonsa turvalliseksi, on mahdollista tuoda omat näkemykset ja kokemukset esiin. Osallisuutta mietittäessä tulee mieltä keinoja rakentaa kaikille lapsille ja nuorille turvallisia tapoja tulla kuulluksi ja vahvistaa heidän luottamustaan instituutioihin ja aikuisiin toimijoihin. Yksi konkreettinen ratkaisu tähän on

vahvistaa lapsia kohtaavien aikuisten osaamista ja ymmärrystä lasten kanssa toimimisesta ja heidän näkökulmiensa huomioimisesta.

Toinen huomio koskee lasten ja nuorten tuottaman tiedon jäsentämistä. Se haastaa aikuiset pohtimaan, ajatellaanko lasten ja nuorten voivan tuottaa sellaista tietoa, joka voidaan ottaa mukaan yhteiseen keskusteluun muuttamaan asioita vai pidetäänkö lapset ja nuoret asioineen aikuisten yhteiskunnasta erillisinä. Tämän raportin pohjana olevissa vastauksissa esimerkiksi kiusaaminen nousi selkeästi esiin asiana, jonka lapset ja nuoret toivovat korjattavan. Osallisuuden näkökulmasta kiusaaminen on monella tavalla merkittävä kokonaisuus. Yhdestä suunnasta kiusaamista voidaan tarkastella siihen puuttumisen näkökulmasta. Jos kiusaamiseen ei puututa, se jatkuu tai lapsilla on kokemus aikuisten kyvyttömyydestä hoitaa asiaa. Tällä on vaikutusta myös lasten kokemukseen omista vaikutusmahdollisuuksista sekä kiusatun että kiusaajan osalta. Kiusaaminen nousee myös toistuvasti yhteiseen keskusteluun, jolloin sitä voi pitää signaalina siitä, että jotain tulee tehdä asian ratkaisemiseksi. Toisin sanoen lasten omasta arjestaan esiin nostamien näkökulmien perusteella voidaan ryhtyä esimerkiksi lainsäädännön tai muun ohjaamisen muutoksiin. Toinen toistuvasti esiin nouseva teema on ilmastomuutos tai ympäristönsuojelu, joihin molempiin lapset ja nuoret toivoisivat aikuisten puuttuvan ja toisaalta ottavan lapset ja nuoret mukaan miettimään ratkaisuja. Tällaisten ilmiöiden avulla on mahdollista tunnistaa lapset ja nuoret yhteiskunnan aktiivisina jäseninä ja toimijoina.

Kolmas huomio koskee lasten ja nuorten kohtaamisen tapoja ja liittyy siihen, missä yhteisöissä lasten ja nuorten tulisi saada vahvistaa osallisuuttaan. Käytännössä aikuisten toimijoiden on etsittävä väyliä lasten ja nuorten luo eikä oletettava saavansa lapset ja nuoret tulemaan aikuisen asiantuntijan tai päätöksentekijän luo. Jotta lasten ja nuorten kohtaaminen heidän omissa yhteisöissään olisi mahdollista, on mietittävä, miten toimijat eri organisaatioissa kykenevät tekemään yhteistyötä ja näkemään sen hyödyt ja mahdollisuudet. Kaikkien lapsia ja nuoria kohtaavien aikuisten tulisi olla osaltaan vahvistamassa lasten kokemusta siitä, että heidän näkemyksillään on merkitystä.

Osallisuuden toimeenpanossa tulee jatkossa huomioida erilaiset osallisuuteen liittyvät prosessit. Lasten elämästä voidaan tunnistaa lukemattomia tilanteita ja kohtia, joissa he harjoittelevat asioiden hoitamista, neuvottelua, omien näkökulmiensa esille saamista ja kokemustensa jakamista. Ratkaisevaa näissä tilanteissa on se, miten aikuinen niihin reagoi ja miten hän ottaa kuulemansa vastaan. Lisäksi aikuisten tulisi oppia tekemään aiempaa enemmän yhteistyötä. Sen sijaan, että aikuisen, esimerkiksi virkamiehen, tulisi itse selvittää lasten ja nuorten mielipiteet, hän voi pyytää apua näkemysten tavoittamiseen muilta aikuisilta. Samaan aikaan lapsille ja nuorille tulisi vakiinnuttaa väyliä tuoda omat näkökulmansa esille itsenäisesti. Myös tässä tulee tehdä yhteistyötä ja miettiä, millaisia mahdollisuuksia on luoda sellaisia kanavia, joiden avulla

lapset ja nuoret voivat ottaa kantaa itseään kiinnostaviin teemoihin ja kertoa omista näkemyksistään.

Kertoessaan näkemyksiään lapsi tai nuori ei lähtökohtaisesti selvitä, kenen hallinnonalaan kyseinen näkemys tai toive liittyy tai onko asia ratkaistavissa opettajan johdolla, rehtorin päätöksellä, kunnan tasolla vai valtionhallinnossa. Tämän arvioinnin ei tulisi-kaan kuulua lapselle tai nuorelle, vaan lasten kanssa toimivilla aikuisilla tulee olla kanavia viedä lasten aloitteita ja näkemyksiä eteenpäin valtionhallintoon tai päätöksenteon prosesseihin. Käytännössä esimerkiksi opettajalla, varhaiskasvatuksen henkilöstöllä, nuoriso-ohjaajalla, opinto-ohjaajalla, kuraattorilla, tukihenkilöllä, koulunkäynnin avustajalla, järjestön tai seurakunnan työntekijällä tulisi olla mahdollisuus viedä lasten ja nuorten esiin nostamia näkemyksiä eteenpäin myös valtionhallinnon suuntaan.

Osallisuuden varmistamiseksi käytännössä huomiota tulee kiinnittää myös käytettyyn kieleen. Mitä pienemmästä lapsesta on kyse, sitä enemmän hänen kertomaansa tulee osata ”sanoittaa” aikuisten kielelle, jotta se muuttuu ymmärrettäväksi. Lapsi saattaa vastata aikuisen esittämään kysymykseen toisin kuin aikuinen olettaa tai itse vastaisi. Puheen tuottamisen rajat voivat myös olla haasteena esimerkiksi lapsen iän tai jonkun tietyn vamman vuoksi. Lasten kanssa toimivien aikuisten vastuulla on sanoittaa lasten kertoma tai tuottama tieto sellaiseen muotoon, että sen voi ottaa osaksi päätöksenteoa. Samalla päätöksenteossa tulee ottaa huomioon myös muuten kuin suoraan lapsilta kerätyt näkökulmat. Lasten osallisuuden tueksi tarvitaan aikuisia, jotka kykenevät katsomaan maailmaa lapsen silmin ja muuttamaan näkemänsä hallinnon kielelle.

Jatkossa on kiinnitettävä huomiota monikanavaisen kuulemisen malliin. Lasten ja nuorten äänen vahvistamiseksi tulee ottaa käyttöön lähestymistapa, jossa tulee miettiä huolella, miten, milloin ja miksi lasten näkökulmat tulee huomioida, miten tämä tehdään lapsilähtöisesti ja mitä muita kanavia tarvitaan lasten osallisuuden vahvistamiseksi. Maantieteellistä kattavuutta ja määrällistä laajuutta saavutetaan kyselyillä, jotka hyvin ja laadukkaasti toteutettuina ovat hyvä väline näkemysten keräämiseksi. Laadukkuus näkyy paitsi osaamisena kyselyn muotoiluissa myös tulosten arvioinnin ja analysoinnin osaamisena. Lisäksi tulee miettiä prosessit sille, millaisissa kysymyksissä lasten ja nuorten puoleen tulee kääntyä sekä millaiset tavat luodaan lasten ja nuorten omille mahdollisuuksille tuoda näkökulmansa esiin. Huomionarvoista on, että lapset ja nuoret luottavat aikuisiin ja aikuisten kykyyn hoitaa asioita, ja tämän luottamuksen säilyttämiseksi tarvitaan tekoja.

4.2 Työvälineitä osallisuuden vahvistamiseksi tulevaisuudessa

Yhtenä tavoitteena lapsistrategian osallisuuskokonaisuudessa oli pohtia tapoja, joilla lasten osallisuutta voidaan vahvistaa tulevaisuudessa. Tapoja tulee vahvistaa erityisesti heikoimmassa asemassa olevien lasten ja nuorten näkökulmasta. Osallisuuskokonaisuutta luotaessa ja lasten näkökulmia selvitetessä ja analysoitaessa esiin on noussut tarve keskusteluille aikuisten ja lasten välillä sekä aikuisten osaamisen vahvistamiselle lasten näkökulmien huomioimiseksi. Samalla on havaittu tarve luoda väyliä lapsille ja nuorille ottaa osaa yhteiskunnalliseen keskusteluun ja päätöksentekoon.

LASTEN OSALLISUUS ON:

- Mahdollisuuksia vaikuttaa ja toimia itselleen tärkeissä asioissa
- Kokemus kuulumisesta yhteisöön
- Keino, jolla saavutetaan, saadaan selville tai päätetään jotain
- Päämäärä, jolloin osallisuus itsessään on arvokasta

Kerätyn aineiston ja toteutuneiden keskustelujen pohjalta voidaan hahmotella työs-kentelymuotoja lasten osallisuuden edistämiseksi tavalla, joka ottaisi huomioon mo-nenlaisten lasten ja nuorten toiveet ja tarpeet sekä tukisi myös aikuisten tarpeita ja ta-voitteita. Osallisuuden vahvistaminen vaatii toteutuakseen lisää 1) mahdollisuuksia dialogiseen keskusteluun aikuisten ja lasten välillä, 2) aikuisten prosessimaista työs-kentelyä sekä 3) kokeiluja toimivien väylien löytämiseksi lasten ja nuorten äänen kuu-lemiseksi.

DIALOGISUUSTYÖPAJAT

Lasten osallisuutta voidaan lähteä toteuttamaan dialogisuustyöpajoissa, joissa lapset, nuoret ja aikuiset yhdessä keskustellen määrittelevät sopivat ja tarkoituksenmukaiset tavat lasten näkökulmien huomioimiseksi.

Työpajoja voi järjestää sekä yleisesti että teemoittain, jolloin mukaan saadaan sellaisia tahoja, joita teema kiinnostaa. Teemoittaiset työpajat voivat keskittyä esimerkiksi lastensuojeluun, maahanmuuttoon, seksuaalisuuteen ja sukupuoleen tai vammaisuuteen. Työpajojen järjestämisessä on syytä olla selkeä tavoite, jonka pohjalta keskustelua käydään. Lopputuloksena tulee syntyä sovittu koonti (esimerkiksi yhteenveto, toimintasuunnitelma tai sopimus) sekä yhteisymmärrys siitä, miten ja kenen toimesta asia viedään eteenpäin ja kenelle. Sovittava on myös siitä, miten eteneminen viestitään osallistujille. Toteuttamisessa on mahdollisuus hyödyntää palvelumuotoilua.

Vahvuudet:

- Yhteinen dialogi parantaa ymmärrystä
- Saadaan kuulla toisen näkökulmia
- Tuotetaan yhteinen ja yhteisesti sovittu lopputulos
- Mahdollisuus tavoittaa syvällistä ymmärrystä

Heikkoudet:

- Tavoittaa vain osan lapsista ja nuorista
- Tuo näkyviin osittaisen näkökulman
- Sitouttaa mukaan vain osan lapsista ja nuorista

PROSESSITYÖPAJA AIKUISILLE

Lasten osallisuutta voi lähteä vahvistamaan myös prosessityöpajoilla, jotka kohdennetaan aikuisille. Lasten näkökulmasta keskeistä on vahvistaa aikuisten osaamista ja ymmärrystä lasten näkökulmien merkityksestä, niiden huomioimisen tavoista sekä siitä, miten näkökulmat muuttuvat osaksi käytäntöjä. Työpajoissa työskennellään prosessimaisesti: niissä opitaan taitoja ja kykyjä kohdata lapsia ja nuoria ja pysähtyä heidän kokemustensa ja näkökulmiensa äärelle. Yhtenä keskeisenä tavoitteena on oppia tulkitsemaan lasten ja nuorten viestejä ja ymmärtämään niiden motiiveja ja taustaa. Lisäksi tavoitteena on oppia kohtaamaan lapsia ja nuoria oletusvapaasti ja ennakkoluulottomasti. Käytännössä työpajat muodostavat sarjan, jonka välillä mukanaolijat työskentelevät itsenäisesti. Tästä muodostuu prosessi, jonka aikana opittuja asioita voi viedä käytäntöön. Toteuttamisessa on mahdollisuus hyödyntää täydennyskoulutusta.

Vahvuudet:

- Vahvistaa mukanaolijoiden osaamista
- Tuottaa konkreettisia ja käytännöllisiä välineitä
- Luo yhteistä ymmärrystä mukanaolijoiden välille

Heikkoudet:

- Osallistuminen vaatii sitoutumista
- Toteuttamiseen menee aikaa
- Vahvistaa henkilökohtaista osaamista

KOKEILUJA LAPSILLE SOPIVISTA VÄYLISTÄ

Lasten ja nuorten mahdollisuuksille tuoda omat näkökulmansa aikuisten tietoisuuteen tulee luoda väyliä ja kanavia. Väylien muotoilussa tulisi huomioida jo olemassa olevien sähköisten kanavien mahdollisuudet sekä sellaiset pysyvät puitteet, joiden ylläpito olisi mahdollista. Lisäksi kokeiluja voidaan kohdistaa lasten arjen yhteisöihin esimerkiksi koulujen ja päiväkotien kanssa. Kokeilujen tavoitteena olisi myös selvittää, keitä lapsia tai lapsiryhmiä erilaisilla välineillä tai kanavilla saadaan innostettua mukaan, jotta kokeilujen jälkeen olisi selvillä mahdollisimman monipuolisesti erilaisia tapoja, menetelmiä, prosesseja ja rakenteita.

Kokeilujen pohjalta voidaan luoda malleja, jotka vastaavat erilaisten lasten ja nuorten sekä aikuisten tarpeisiin. Kokeilujen käytännön toteutukseen voidaan ottaa mukaan erilaisten lapsiryhmien kanssa työskentelevät järjestöt, kokemusasiantuntijat sekä tutkijat. Kokeiluja kohdistetaan erityisesti haavoittuvassa asemassa oleville lapsille ja nuorille, maahanmuuttajataustaisille lapsille ja nuorille, vammaisille lapsille ja nuorille sekä pienille lapsille.

Mallien suunnittelussa aikuiset (esimerkiksi virkamiehet) oppivat kohtaamaan maailman lapsen näkökulmasta sekä tunnistamaan monenlaisia tapoja kommunikoida. Lapset ja nuoret puolestaan ovat mukana muotoilemassa heille sopivia ja saavutettavia malleja näkemysten huomioimiseen.

Vahvuudet:

- Antaa mahdollisuuden yhteisille keskusteluille
- Tuottaa käytännössä toteutettavia malleja
- Vahvistaa lapsinäkökulman huomioimista

Heikkoudet:

- Vaatii osaamista myös teknisesti toteuttavista tavoista
- Toteuttaminen tarvitsee aikaa
- On laaja kokonaisuus

4.3 Toimenpide-ehdotus osallisuuden toteuttamiseksi lapsistrategian toimeenpanossa

Lasten osallisuutta tavoitellaan lapsistrategiassa kahdesta näkökulmasta. Ensiksi osallisuutta vahvistamalla pyritään tukemaan kaikkien lasten kokemusta kuulumisesta suomalaiseen yhteiskuntaan. Toiseksi lapsistrategian valmistelussa ja toimeenpanossa lasten näkökulmat on huomioitava sisällöllisesti. Nämä näkökulmat on mahdollista turvata lapsistrategian toimeenpanossa prosessimaisella työskentelyllä, jolla vahvistetaan sekä lasten mukanaoloa strategian toimeenpanossa että aikuisten osaaamista ottaa lasten näkökulmat paremmin huomioon. Työskentelyä tulee myös arvioida ja kokemuksista kerätä palautetta.

Prosessimaisen työskentelyn työtavat suunnataan virkamiehille ja poliittisille päättäjille. Työtapojen kehittämisen ja vakiinnuttamisen avulla voidaan sekä tunnistaa lapsille itselleen merkityksellisiä ilmiöitä ja teemoja että kokeilla erilaisia tapoja työskennellä lasten kanssa. Lapset kutsutaan työskentelemään aikuisten kanssa vierekkäin ja rakentamaan yhdessä yhteistä ymmärrystä sekä lapsistrategian kannalta että lasten näkökulmasta oleellisista kysymyksistä. Lapsistrategian teemat ja lasten näkökulmat voivat liittyä laajasti esimerkiksi aikuisten ja lasten väliseen vuorovaikutukseen, lasten arkeen, palvelukokemuksiin, hallintomenettelyihin, oikeuksiin, lainsäädäntöön tai yhteiskunnalliseen vaikuttamiseen.

Työskentelyn avulla on tarkoitus myös ymmärtää erilaisia osallisuuden ulottuvuuksia. Yhtäällä tarkoitus on tunnistaa teemoja, joihin lapset haluavat vaikuttaa (osallisuus päämääränä), ja toisaalla teemoja, joihin aikuisilla on tarve saada lapsia mukaan (osallisuus keinona). Työskentelyssä etsitään ymmärrystä näiden erottamiseksi toisistaan ja samalla mahdollisuuksia yhdistää erilaisia näkökulmia yhteiseksi prosessiksi. Tavoitteena on, että väylät ja tavat voivat olla erilaisia, mutta ne tunnistettaisiin samanarvoisina. Tavoitteena on myös löytää sellaisia lapsiystävällisiä tapoja toimia, jotka soveltuvat erityisesti pienille lapsille, erilaisia kommunikaatiotapoja tarvitseville ja eri kieliryhmiin kuuluville, sillä tällaisia menetelmiä ja käytäntöjä tarvitaan edelleen lisää.

Työskentelyn käytännön toteutus suunnitellaan ja aikataulutetaan strategian toimeenpanosuunnitelmassa. Se rakentuu kahden teeman varaan:

- Vakiinnutetaan työtapoja, joilla monenlaisten lasten ja nuorten asemaa yhteiskunnassa voidaan vahvistaa ja joilla saadaan mukaan tai kuullaan

sellaisten ryhmien tai yksilöiden näkökulmia, jotka eivät nykyisellään uskalla, halua tai osaa olla mukana.

- Vahvistetaan aikuisten ymmärrystä ja osaamista lasten itsensä esiin nostamien aiheiden ja teemojen käsittelystä ja tulkinnasta sekä näiden suhteesta yhteiskunnalliseen päätöksentekoon.

Työskentelyn tavoitteena löytää vastauksia osallisuuden ydinkysymyksiin: miten esimerkiksi työskennellään sellaisin menetelmin, joilla saadaan näkyviin mielipiteitä ja kokemuksia ilman puhetta? Entä miten voidaan kutsua mukaan, osata kuulla tai saada esiin näkökulmia lapsilta, jotka eivät lähtökohtaisesti ehkä halua olla mukana? Miten ymmärretään heidän näkökulmansa ja heille tärkeät asiat? Miten vahvistetaan tapoja ottaa lasten itsensä esiin nostamat kysymykset mukaan päätöksentekoon?

Työskentelyn punaisena lankana kulkee näkemys aikuisten roolista erilaisissa osallisuuden prosesseissa. Työskentelyn myötä lopputuloksena syntyvät mallit ja tavat vahvistavat kaikkien lasten osallisuutta. Näillä malleilla ja tavoilla lapsistrategiaan kirjatut linjaukset lasten ja nuorten osallisuudesta muuttuvat käytännöiksi.

5 Tavoitteena lapsimyönteinen yhteiskunta

Laajana yhteiskunnallisena tavoitteena lapsistrategiassa on löytää eri yhteiskunnan osa-alueille sopivia tapoja vahvistaa lasten osallisuutta sekä oppia ottamaan käyttöön erilaisia menetelmiä eri yhteyksissä. Osa tavoista voidaan muokata systeemisemmiksi ja rakenteellisemmiksi, kuten lapsivaikutusten arviointi tai lapsibudjetointi. Osa puolestaan voi liittyä enemmän lasten arjen ja arkisten toimien ja näkökulmien huomioimiseen, kuten heidän esiin nostamiinsa yhteiskunnallisiin epäkohtiin tai kokemusten hyödyntämiseen päätöksenteossa tai palveluissa.

Lapsistrategian valmistelussa on, koronarajoitusten puitteissa, hyödynnetty ja kokeiltu erilaisia tapoja kuulla ja ottaa mukaan erilaisia lapsia. Tällaisia olivat esimerkiksi kasvokkaiset työpajat, erilaiset sähköiset alustat, puhelinhaastattelut tai lasten aiemmin tuottaman materiaalin koostaminen. Kaikilla tavoilla päästään samaan lopputulokseen; lasten ja nuorten näkökulmat ja heille merkitykselliset asiat tulevat näkyviksi.

Tavoitteena käytännön kokeiluissa oli myös kehittää malleja ja prosesseja, joita voidaan hyödyntää laajasti sekä tällä hetkellä että tulevaisuudessa. Lapsuudessa osallisuus tukeutuu aikuisten asenteisiin; millaisen merkityksen aikuinen antaa lasten näkemyksille ja kokemuksille? Osallisuuden toteutuminen ja vahvistuminen voidaan näin ollen liittää aikuisten osaamisen ja ymmärryksen vahvistamiseen. Millaisia välineitä aikuiset (viranhaltijat) tarvitsevat oman työnsä tueksi tai yhteistyön toteutumiseksi eri toimijoiden ja hallinnon tasojen välillä? Ajatusta voi lähestyä myös tulevaisuuden näkökulmasta. Vahvistamalla osallisuuden kokemusta lapsuudessa vahvistetaan tunnetta kuulumisesta joukkoon. Kuulumisen tunteella puolestaan on merkitystä sille, miten aktiivisia ja sitoutuneita kansalaisia lapsista kasvaa. Osallisuutta tulee tarkastella sekä oikeutena tämän hetken lapsuudessa että voimavarana tulevaisuuden aikuisuudessa. Esimerkiksi halu ottaa osaa yhteiskunnallisiin kysymyksiin ei synny tyhjästä, vaan vaatii tuekseen kokemuksen kuulumisesta yhteisöön ja luottamuksen siihen, että pystyy vaikuttamaan. Kokemuksia kertyy jo lapsuudessa, jolloin lapset oppivat tapoja toimia yhteiskunnan jäsenenä (esim. Agnew 2002).

Tarvitaan siis lisää sisällöllistä pohdintaa siitä, miten olemassa olevia rakenteita ja tapoja voidaan uudistaa, muuttaa, purkaa tai vahvistaa. Kaiken kaikkiaan tavoitteena on luoda lapsimyönteinen Suomi, jossa jokainen lapsi kokee olevansa osa yhteiskuntaa, voivansa vaikuttaa ja löytää oman paikkansa. Tähän tavoitteeseen pääsemiseksi lasten osallisuutta tulee ajatella uusilla tavoilla.

Liite 1 Ohjeistus työpajojen vetämiseen 17.9.2020

Työpaja lapsistrategian tueksi

Ohjeita lapsille kertomiseen

Voitte käyttää oheista pohjaa ohjeellisena, kun esittelette asiaa lapsille, mutta tätä on mahdollisuus myös muotoilla teille sopivammaksi:

Suomeen tehdään ensimmäistä lapsistrategiaa, jonka avulla parannetaan lasten oikeutta hyvään elämään. Lapsistrategiaa valmistelevat aikuiset toivoisivat, että voisitte auttaa heitä ymmärtämään paremmin lasten ja nuorten elämää vastaamalla muutama kysymykseen. Heille olisi tärkeää kuulla, mitä lapset ajattelevat elämästään, tiedätkö te lasten oikeuksista sekä millaisten asioiden täytyisi olla vielä paremmin tai eri tavalla, jotta Suomi olisi kaikille lapsille hyvä paikka elää.

Kysymyksiin ei ole oikeita eikä vääriä vastauksia, vaan aikuisten olisi tärkeää saada tietää, mikä on juuri teidän mielestänne tärkeää. Kenenkään ei myöskään ole pakko vastata, jos ei halua.

Ohjeita työpajaa tai keskustelua vetävälle taholle

Alla on vielä tarkempia kysymyksiä näihin kokonaisuuksiin liittyen, joita voitte käyttää apunanne keskusteluissa. Kysymyksiä saa vapaasti muotoilla ja selkeyttää tarpeen mukaan. Lisäksi, jos tuntuu, että teemoja on liikaa, niin voitte valita vain yhden osa-alueen, johon keskittyä. Lapset voivat esimerkiksi itse valita yhden tai jos lapsia on paljon, voi aina yksi pienempi ryhmä pohtia yhtä kohtaa enemmän. Voitte myös vapaasti miettiä toteutustavan. Haluatteko keskusteluttaa asioita yhteisesti kaikilla mukanaolevilla lapsilla, niin että he osallistuvat yhteiseen keskusteluun ja muodostavat jonkin yhteisen viestin. Vai haluatteko, että jokainen saa kertoa omalla tavallaan omat vastauksensa vai haluatteko esimerkiksi jakaa lapset pienempiin ryhmiin pohtimaan kohtia tarkemmin. Vai tuleeko mieleenne vielä jokin muu paremmin toimiva tapa tai tapojen yhdistelmä.

Nykyinen arki

Toivoisimme teidän pohtivan, millaista teidän elämäne on nyt: Mitkä asiat ovat hyvin? Mitkä ehkä huonosti? Kenelle voitte kertoa iloistanne tai huolistanne? Kysytäänkö teidän mielipidettänne, kun teihin liittyviä asioita mietitään? Entä otetaanko teidän näkemyksenne huomioon?

Lasten oikeudet

Kaikille ihmisille, myös lapsille kuuluu ihmisoikeudet. Lisäksi lapsilla on myös omia oikeuksia, joita Suomi on sitoutunut toteuttamaan ja joita kutsutaan usein ”Lapsen oikeuksiksi”. Oletteko kuulleet näistä lasten oikeuksista? Jos olette, niin mistä/keneltä? Mitä muistatte kuulleenne? Oletteko kuulleet vain, että sellaisia on vai muistatteko ehkä joitakin tarkempaa, osaatteko nimetä joitain tiettyjä oikeuksia? Entä tietäisittekö, mistä voisitte etsiä tietoa lapsen oikeuksista, jos haluaisitte? Koetteko, että lapsen oikeudet toteutuvat jo nyt ihan hyvin esimerkiksi kotona, koulussa, vapaa-ajalla tai harrastuksissa?

Tulevaisuus

Toivoisimme teidän pohtivan hieman tulevaisuutta. Mihin asioihin haluaisit omassa elämässäsi vaikuttaa ja miten? Onko jotain asioita, joita lasten ja nuorten elämässä pitäisi parantaa? Miten lasten ja nuorten mielipiteitä voitaisiin kysyä paremmin? Tai miten aikuiset oppisivat ottamaan lasten mielipiteitä paremmin huomioon?

Lopuksi

Lopuksi voisitte kiittää lapsia meidän puolestamme ja kertoa heille, että näitä nyt kerrottuja asioita luetaan läpi ja niistä tehdään kooste, joka auttaa lapsistrategiaa valmistelevia ihmisiä. Koonteja tai jonkinlaisia koosteita voi myöhemmin syksyllä käydä katsomassa lapsistrategian verkkosivuilta [lapsistrategia.fi](https://www.lapsistrategia.fi).

Liite 2 Lasten ja nuorten kyselyssä kysytyt kysymykset 28.9.2020

Lapset ja nuoret

Hei, kiva kun olet mukana!

Teemme juuri Suomeen ensimmäistä lapsistrategiaa, jonka avulla parannetaan lasten oikeutta hyvään elämään.

Auta meitä ymmärtämään paremmin lasten ja nuorten elämää osallistumalla tähän kyselyyn. Pääset kertomaan omasta elämästäsi ja miettimään asioita, jotka voisivat olla elämässäsi paremmin. Samalla pääset arvioimaan lapsen oikeuksien toteutumista omassa elämässä ja Suomessa.

Osallistuminen kestää noin 20 minuuttia, eikä kyselyssä kerätä nimiä. Kukaan ei voi tunnistaa sinua vastauksistasi.

Kysymyksiin ei ole oikeita eikä vääriä vastauksia, vaan jokainen mielipide on yhtä arvokas. Kaikkiin kysymyksiin ei myöskään ole pakko vastata. Jos tuntuu, että jokin kysymys on turha tai liian vaikea, siirry seuraavaan.

Saamme vastauksista selville, millaisia asioita lasten ja nuorten mielestä täytyy edistää, jotta Suomi olisi lapsille hyvä paikka elää.

Osallistumisaikaa on maanantai-iltaan 12.10.2020 asti.

Kiitos ajatuksistasi,

Lapsistrategian tiimi

***

Anna alkuun hieman tietojasi itsestäsi

Taustatietoja kysymällä pyrimme varmistamaan, että saamme mukaan mahdollisimman monenlaisia osallistujia. Ne myös helpottavat tulosten tulkintaa.

Ikäni:

- Alle 10
- 10–13 vuotta
- 14–17 vuotta
- Yli 17 vuotta

Olen:

- Tyttö
- Poika
- Muu
- En halua kertoa

Kotipaikkani: (lista)

***

Nyt voit kertoa, millaista elämäsi on

1. Jos sinulla on elämässä iloisia asioita, kenelle voit kertoa niistä? Kenelle kerrot ja mitä?
2. Jos sinulla on huolia, kenelle voit kertoa niistä? Kenelle kerrot ja mitä?
3. Kysytäänkö mielipidettäsi silloin, kun asioista päätetään? (Esimerkiksi kotona, koulussa, harrastuksissa tai kavereiden kanssa.) Voit kertoa esimerkiksi, ketkä kysyvät mielipidettäsi ja millaisissa asioissa.
4. Otetaanko mielipiteesi huomioon, jos se on kysytty? (Esimerkiksi kotona, koulussa, harrastuksissa tai kavereiden kanssa.) Voit kertoa esimerkiksi, miten mielipiteesi otetaan huomioon ja millaisissa asioissa.
5. Mihin asioihin haluaisit vaikuttaa omassa elämässäsi? (Esimerkiksi kotona, koulussa, harrastuksissa tai kavereiden kanssa.) Mihin asioihin haluaisit vaikuttaa ja miten?
6. Miten korona-aika on muuttanut elämääsi? Kerro muutoksista.

***

Mieti seuraavaksi lapsen oikeuksia

Ihmisoikeudet kuuluvat kaikille meistä, myös lapsille. Lisäksi lapsilla on omia oikeuksia, jotka Suomi on sitoutunut toteuttamaan.

1. Oletko kuullut lapsen oikeuksista?

Kyllä olen / En ole / En ole varma

2. Jos olet kuullut lapsen oikeuksista, kerro vielä missä tai keneltä. Esimerkiksi kotona, koulussa, harrastuksissa tai somessa.
3. Miten hyvin koet, että lapsen oikeudet toteutuvat kotonasi?
4. Miten hyvin koet, että lapsen oikeudet toteutuvat koulussasi?
5. Miten hyvin koet, että lapsen oikeudet toteutuvat harrastuksissasi?
6. Miten hyvin koet, että lapsen oikeudet toteutuvat kavereidesi kanssa?

Oikein hyvin / Voisivat toteutua paremminkin / Huonosti / En osaa sanoa

7. Mihin lapsen oikeuksiin koet, että aikuisten pitäisi kiinnittää enemmän huomiota? Tähän kysymykseen voit vastata joko tässä tekstilaatikossa tai "tikkataululla" seuraavalla sivulla.

***

Valmistaudu loppukiriin!

Mihin lapsen oikeuksiin aikuisten pitäisi kiinnittää enemmän huomiota?

Seuraavalla sivulla esitellään lyhyesti joitakin lapsen oikeuksia. Mihin niistä aikuisten pitäisi sinusta kiinnittää enemmän huomiota? Voit viedä haluamasi oikeudet tikkataululle. Vie keskelle se, mihin haluaisit aikuisten kiinnittävän eniten huomiota.

Suurin huomio

- Lasten ja nuorten mielipidettä pitää kysyä, kun tehdään heitä koskevia päätöksiä.
- Lasten ja nuorten pitää saada tietoa asioista heidän ikätasolleen sopivalla tavalla.
- Lapsilla ja nuorilla pitää olla mahdollisuus turvalliseen vapaa-aikaan ja harrastamiseen.
- Lapsia ja nuoria ei saa syrjiä, kiusata eikä kohdella epäreilusti.

- Lapsilla on oikeus käydä koulua ja saada hyvää opetusta.
- Lapsia ja nuoria on suojeltava kaikenlaiselta väkivallalta.

***

Ja sitten loppukiriin!

Mitä asioita lasten ja nuorten elämässä pitäisi parantaa?

Ohjeet

Voit antaa niin monta vastausta kuin haluat. Kirjoita ja tallenna kuitenkin yksi ajatus kerrallaan.

Jos kirjoitat pitkän vastauksen, laatikko pyytää sinulta erikseen otsikon.

Vaikka jättäisit vastaamatta, pääset seuraavaksi tarkastelemaan muiden vastauksia Seuraava-painikkeella.

Miten nämä parannukset voitaisiin toteuttaa?

Miten lasten ja nuorten mielipiteitä voitaisiin kysyä paremmin?

***

Viimeinen rutistus!

Mitkä ideat ovat parhaimpia?

Seuraavaksi näet muiden kirjoittamia ideoita lasten ja nuorten elämän parantamiseksi. Mitkä niistä ovat mielestäsi kaikkein parhaimpia? Vie kolme parasta ideaa taulun keskelle, kaikkein parhain keskipisteeseen. Kun koet olevasi valmis, siirry eteenpäin "Seuraava"-painikkeella.

Paras idea!

- Pehdytään koulussa enemmän lasten oikeuksiin.
- Opetetaan myös koulussa käytöstapoja.
- Opettajille lasten oikeuksista koulutus.
- Lapsia pitää kohdella niin kuin kaikkia muitakin.
- Ei olisi niin paljon sääntöjä.

- Aikuiset kuuntelisivat enemmän.

***

Aiemmin on todettu, että erilaiset ominaisuudet (esimerkiksi ihonväri, kieli, vamma tai sairaus) voivat vaikuttaa siihen, miten eri ihmisryhmiä kohdellaan.

Mitä mieltä olet? Vaikuttavat erilaiset ominaisuudet sinusta lapsen oikeuksien toteutumiseen?

[   ]

Voit kertoa tähän siitä, mitä ajattelet asiasta.

Koetko kuuluvasi jonkin ominaisuutesi vuoksi johonkin ryhmään? Luuletko, että se on vaikuttanut kysytyihin asioihin?

[   ]

Voit halutessasi kertoa, mihin ryhmään kuulut, ja siitä miten se on vaikuttanut.

****

Kiitos ajastasi ja ajatuksistasi!

Voit nyt sulkea selaimen.

Lähteet

Agnew, John A. (2002) *Place and Politics in Modern Italy*. Chicago: The University of Chicago Press.

Cornwall, Andrea & Coelho, Vera Schattan (2007) *Spaces for Change? The Politics of Citizen Participation in New Democratic Arenas*. Teoksessa Cornwall, Andrea & Coelho, Vera Schattan (toim.) *Spaces for Change? The Politics of Citizen Participation in New Democratic Arenas*. London: Zed Books. 1–29.

Grover, Sonja (2004) *Participating in social research. Why won't they listen to us?: On giving power and voice to children*. *Childhood* 11:1, 81-93.

Kallio, Kirsi Pauliina (2010) *Lasten ja nuorten epäsuoran kohtaamisen etiikka*. Teoksessa Vehkalahti, Kaisa, Rutanen, Niina, Pösö, Tarja, Lagström Hanna ja Kuula, Arja (toim.) *Lasten ja nuorten tutkimuksen etiikka*. Nuorisotutkimusverkosto. 163-187.

Kiili, Johanna (2016) *Children's public participation, middle-class families and emotions*. *Children & Society*. 30:1. 25-35.

Lallukka, Kirsi (2003) *Lapsuusikä ja ikä lapsuudessa. Tutkimus 6-12-vuotiaiden sosio-kulttuurisesta ikätiedosta*. *Jyväskylä studies in education, psychology and social research* 215. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.

Lapsiasiavaltuutettu (2020) *Lapsen etua etsimässä. Lapsiasiavaltuutetun vuosikirja 2020. Lapsiasiavaltuutetun toimiston julkaisuja 2020:2*. Jyväskylä: Lapsiasiavaltuutetun toimisto. http://lapsiasia.fi/wp-content/uploads/2020/05/LAPS_vuosikirja-2020_FI_.pdf

Oikeusministeriö (OM) (2020) *"Kuullaan, mutta ei kuunnella" Lasten osallistumisoikeudet Suomessa. Arviointiraportti. Oikeusministeriön raportteja ja muistioita 2020:10*. Helsinki: Oikeusministeriö. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-259-802-8>

Stenvall, Elina (2018) *Yhteiskunnallinen osallisuus ja toimijuus. Lasten osallistuminen, kansalaisuus ja poliittisuus arjen käytännöissä*. Akateeminen väitöskirja. Tampereen yliopisto.

Strandell, Harriet (2012). *Sosiaalitieteellinen tutkimus lapsuuden ja nuoruuden määrittelyinä*. Puheenvuoro Lapsudentutkimuksen päivillä 16.11.2012.

Tuomisto, Jouni; Muurinen, Raimo; Paavola, Juho-Matti; Asikainen, Arja; Ropponen, Teemu & Nissilä, Jussi (2017) Tiedon sitominen päätöksentekoon. Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 39/2017. Helsinki: Valtioneuvoston kanslia. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-287-386-6>

Vanderbeck, Robert (2010) Lasten toimijuus ja kasvatuksen normit: neuvoteltu yhtälö. Teoksessa Kallio, Kirsipauliina, Ritala-Koskinen, Aino ja Rutanen, Niina (toim.) Missä lapsuutta tehdään? Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura. Verkkojulkaisuja 106. 17-33.

YK:n lapsen oikeuksien komitean yleiskommentti nro 12 (2009): Lapsen oikeus tulla kuulluksi. Saatavilla epävirallisena suomenkielisenä käännöksenä lapsiasiavaltuutetun sivuilla http://lapsiasia.fi/wp-content/uploads/2015/03/CRC_C_GC_12_julkaisu.pdf (viitattu 27.11.2020)

YK:n päätelmät ja suositukset 4. maaraporttiin 2008. <https://um.fi/documents/35732/0/P%C3%A4%C3%A4telm%C3%A4tsuomeksi.pdf/783448d4-6e3f-d7c2-36ee-4b89978a795e?t=1553604441852> (viitattu 27.11.2020)

